

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi sairausvakuutuslain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan sairausvakuutuslakia, työsopimuslakia, lasten päivähoidosta annettua lakia, lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettua lakia sekä vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta annettua lakia muutettavaksi siten, että perheellä olisi nykyistä joustavimmat mahdollisuudet sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämä perheen omien tarpeiden mukaisesti. Esityksen mukaan isien käytettävissä olevaa isyysvapaata pidennettäisiin toteuttamalla isien mahdollisuus kuukauden yhdenjaksoiseen vapaaseen. Tämä toteutettaisiin siten, että isällä olisi nykyisen 18 arkipäivän lisäksi oikeus pitää isyysvapaata 12 arkipäivää välittömästi vanhempainvapaan päätyttyä, mikäli hän on pitänyt viimeiset 12 arkipäivää vanhempainvapaata. Ottoisien isyysvapaata esitetään pidennettäväksi nykyisestä kuudesta arkipäivästä 18 arkipäivään. Lisäksi ottoiset olisivat oikeutettuja muiden isien tavoin edellä kuvattuun isyysvapaan pidennykseen edellyttäen, että he ovat pitäneet 12 arkipäivää vanhempainvapaata.

Esityksessä ehdotetaan nykyistä vanhempainvapaajärjestelmää muutettavaksi siten, että pienten lasten vanhemmilla olisi mahdollisuus pitää vanhempainvapaata myös osittaisena. Äiti ja isä voisivat esityksen mukaan olla samanaikaisesti osittaisella vanhempainvapaalla sopimalla osa-aikatyöstä työnantajinsa kanssa kuitenkin siten, että lasta hoitaa kerrallaan vain toinen vanhemmista. Vanhemmat jakaisivat keskenään lapsen hoitovastuun olemalla samanaikaisesti osittaisella hoitovapaalla sekä osa-aikatyössä. Sopimus

osa-aikatyöstä tulisi tehdä vähintään kahden kuukauden ajaksi. Myös yrittäjillä olisi vastaavin edellytyksin oikeus osittaiseen vanhempainrahaan.

Esityksen mukaan perhevapaiden käyttöä joustavoitettaisiin myös niissä tilanteissa, joissa perheeseen syntyy samanaikaisesti kaksi tai useampia lapsia. Tällöin perheellä olisi mahdollisuus halutessaan käyttää sairausvakuutuslain 23 §:n 2 momentin tarkoittama vanhempainrahakauden pidennysjakso joko osittain tai kokonaan äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana taikka nykyiseen tapaan vanhempainrahakauden jälkeen.

Äitiysrahan määräytymistä koskevia säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että äitiysraha olisi mahdollista siirtää isälle muissakin tilanteissa kuin äidin kuollessa. Esityksen mukaan isällä olisi oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudella myös siinä tapauksessa, ettei äiti sairautensa vuoksi kykene hoitamaan lastaan. Lisäksi työnantajille vanhempainpäivärahausien ajalta suoritettava vuosilomakustannusten korvausjärjestelmän hakemusmenettelyä esitetään yksinkertaistettavaksi siten, että työnantaja voisi hakea korvausta yhdellä hakemuksella äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä kuuden kuukauden kuluessa. Korvausta maksettaisiin myös säästövapaaseen siirretyistä lomapäivistä.

Esitys liittyy valtion vuoden 2003 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

YLEISPERUSTELUT

1. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Suomalaisessa yhteiskunnassa on eri tavoin pyritty luomaan eri-ikäisten lasten vanhemmille mahdollisuus täysipainoiseen vanhemmuuteen ja samalla turvaamaan mahdollisuus osallistua työelämään. Lähtökohtana on ollut luoda erilaisia elämäntilanteet huomioivia valinnan mahdollisuuksia työssäkäynnin ja lasten hoidon yhteensovittamiseksi vaihtoehtoisten tuki- ja palvelujärjestelmien avulla.

Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista edistetään erityisesti perhevapailla. Perhevapaiden tarkoituksena on helpottaa pienten lasten vanhempien työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista silloin, kun perheessä on pieniä lapsia tai kun perhettä on kohdannut sairaus tai onnettomuus, jonka vuoksi työntekijän poissaolo työstä on välttämätöntä. Hallitusohjelman, työmarkkinoiden keskusjärjestöjen 17.11.2000 tekemän tulopoliittisen sopimuksen ja hallituksen eduskunnalle antaman lasten ja nuorten hyvinvointia koskevan selonteon mukaan tarkoituksena on jatkaa vanhempainvapaajärjestelmän kehittämistä edelleen siten, että työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen on entistä joustavampaa.

Perhevapaat mahdollistavat pienten lasten vanhempien jäämisen määräajaksi pois työelämästä hoitamaan lasta sekä kasvamaan yhdessä lapsen kanssa. Perheiden erilaisia tarpeita varten on käytettävissä useita perhevapaamuotoja, joita työsopimuslain perusteella ovat äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa, hoitovapaa, osittainen hoitovapaa ja tilapäinen hoitovapaa sekä pakkotavasta perhesyystä annettava vapaa. Perhevapaasäännöksillä turvataan molempien vanhempien oikeus työstä poissaoloon hoitaakseen kokoaikaisesti vauvaikäistä lasta, osa- tai kokoaikaisesti alle kolmevuotiasta lasta taikka osa-aikaisesti alle kouluikäistä lasta ja ensimmäisellä lukukaudella koulussa olevaa lasta sekä tilapäisesti alle 10-vuotiasta

lasta. Lisäksi työntekijällä on oikeus tilapäiseen työstä poissaoloon perheenjäsenen tai muun lähiomaisen hoitamista varten, jos sairaudesta tai onnettomuudesta johtuva pakottava perhesyy sitä välttämättä edellyttää.

Perhevapaalle jäävällä on vapaan päätyttyä oikeus palata aikaisempaan työhönsä. Jos tällaista työtä ei ole enää tarjolla, hänelle on tarjottava muuta aikaisempaa vastaavaa työtä. Työntekijää ei saa irtisanoa raskauden johdosta, eikä sillä perusteella, että hän on ilmoittanut käyttävänsä perhevapaita.

Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaalla olevien pienten lasten perheiden taloudellinen toimeentulo turvataan sairausvakuutuslain mukaisilla vanhempainpäivärahoilla. Päivärahojen suuruus määräytyy vapaita käyttävien ansioiden perusteella ja osaltansa myös verotus tasaa tulojen vähentymistä vanhempainpäiväraha-aikana. Lisäksi työntekijä voi saada työehtosopimuksen perusteella palkkaa äitiysvapaan ajalta. Sairausvakuutuslain mukainen päiväraha maksetaan pääsääntöisesti työnantajalle siltä ajalta, kun työntekijällä on oikeus palkkaan.

Perhevapaiden käyttö jakaantuu edelleen epätasaisesti miesten ja naisten kesken. Naisista kaikki käyttävät äitiysvapaan ja edelleen lähes kaikki sitä seuraavan vanhempainvapaan. Vuonna 2000 uusia äitiysraha-aikaisia alkoi noin 55 500 ja äitiysrahaa maksettiin kalenterivuoden aikana yli 97 000 äidille. Isyysrahaa maksettiin vuonna 2000 yli 42 000 isälle. Isistä noin kaksi kolmasosaa käytti heille kuuluvaa isyysvapaata, kun vain noin kaksi prosenttia eli alle 1 500 isää jakoi perheen yhteistä vanhempainvapaata lapsen äidin kanssa. Isät pitivät vuonna 2000 isyysvapaata keskimäärin noin 13 arkipäivää ja kolmasosa isistä piti isyysvapaan kokonaan.

Viime vuosina isyysvapaan käyttö on vähitellen yleistynyt. Isyysvapaata käyttävien isien lukumäärä on kasvanut, mutta isyysvapaan keskimääräinen kesto on pysynyt lähes entisellään. Vanhempainvapaata käyttävien isien määrässä on tapahtunut hieman laskua

1990-luvun alkuun verrattuna.

Hoitovapaata vanhempainvapaakauden jälkeen käyttää melko suuri osa perheistä. Kaikista vuonna 2000 vanhempainrahakauden päättäneistä perheistä 78 prosentissa toinen vanhemmista jäi hoitamaan lasta kotiin. Näistä yli puolella ensimmäisen kotihoidon tukijakson pituudeksi muodostui yli vuosi. Viime vuosilta hoitovapaan yleisyydestä ei ole kuitenkaan käytettävissä tilastotietoja. Kansaneläkelaitos on alkanut keräämään tietoa hoitovapaiden käytöstä syyskuusta 2001 alkaen.

2. Nykytila

Äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainvapaa

Suomessa työssä olevalla henkilöllä on raskauden ja synnytyksen tai lapsen hoidon perusteella oikeus saada työsopimuslain 4 luvun 1 §:n perusteella työstä vapaaksi se aika, jolta hänellä on sairausvakuutuslain mukaan oikeus saada äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa. Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan tarkoitus on korvata lasta hoitamaan jäävälle vanhemmalla vapaan johdosta poisjäävää ansiotuloa sekä taata tulottomille perusturva. Vanhempainpäivärahoja ei voimassa olevan sairausvakuutuslain perusteella ole mahdollista suorittaa osittaisena.

Suomessa asuva synnyttäjä on oikeutettu äitiysrahaan, kun raskaus on kestänyt vähintään 154 päivää ja hän on ollut vakuutettuna Suomessa välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa vähintään 180 päivää. Raskauden kesto osoitetaan lääkärin tai terveyskeskuksen antamalla todistuksella. Oikeus äitiysrahaan alkaa aikaisintaan 50 ja viimeistään 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Äitiysrahakausi päättyy, kun etuutta on maksettu 105 arkipäivältä. Sairausvakuutuslain perusteella päivärahaan oikeuttavia arkipäiviä ovat kaikki muut päivät, paitsi sunnuntait ja arkipyhät sekä itsenäisyyspäivä ja vapunpäivä.

Erityisäitiysrahaa suoritetaan lain mukaan raskaana olevalle vakuutetulle, jos hänen työtehtävänsä tai työolonsa vaarantavat hänen tai sikiön terveyden. Lisäksi edellytetään, ettei vaaratekijää voida poistaa eikä työnan-

taja voi järjestää työntekijälle muuta työtä siten kuin työsopimuslaissa säädetään ja vakuutettu joutuu tämän vuoksi olemaan poissa työstä ennen varsinaista äitiysrahakautta. Työnantajan tulee työsopimuslain perusteella siirtää raskaana oleva työntekijä raskauden ajaksi muihin, hänen työkykynsä ja ammattitaitonsa huomioon ottaen sopiviin tehtäviin, jos edellä mainittua vaaraa ei voida työpäivällä estää.

Suomessa asuva isä on oikeutettu isyysrahaan, kun hän osallistuu lapsen hoitoon eikä ole tänä aikana ansiotyössä tai muussa työssä kodin ulkopuolella. Työllä tarkoitetaan toisen palveluksessa tehtyä työtä sekä omaa työtä. Omana työnä pidetään hakijan omassa tai perheenjäsenensä yrityksessä, liikkeessä, ammatissa tai maa- tai metsätaloudessa suorittamaa työtä, itsenäistä tieteellistä työtä sekä päätointa vastaavaa opiskelua oppilaitoksessa tai ammattikursseilla. Ansiotyönä pidetään myös niin sanottua etätyötä. Isän isyys- ja vanhempainrahan edellytyksenä on lisäksi, että isä elää yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa lapsen äidin kanssa.

Isyysrahakausi on pituudeltaan 1—18 arkipäivää. Lokakuun alusta 2001 lukien sairausvakuutuslakia on muutettu siten, että isä voi pitää isyysrahapäivät milloin tahansa äitiys- tai vanhempainrahakaudella enintään neljänä yhdenjaksoisena kautena. Isyysvapaapäivät voidaan sijoittaa perheiden tarpeiden mukaan 1—4 eri jaksoon äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Sairausvakuutuslain muutoksella on väljennetty isyysvapaan käyttömahdollisuuksia. Muutoksella haluttiin saada lain säännökset vastaamaan nykyistä paremmin perheiden yksilöllisiä tarpeita.

Oikeus vanhempainrahaan alkaa äitiysrahakauden päätyttyä. Vanhempainrahaa maksetaan Suomessa asuvalle äidille tai isälle, kun hakija on ollut vakuutettuna Suomessa ennen laskettua synnytysaikaa 180 päivää ja äiti on käynyt jälkitarkastuksessa 5—12 viikon kuluessa synnytyksestä. Vanhempainrahaa koskevia säännöksiä sovelletaan lapsen isään, joka on avoliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään. Säännöksiä sovelletaan myös lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa asuvaan avopuolisoon. Edellä olevasta poiketen, jos äiti ei osallistu lapsen hoitoon, isällä

on oikeus vanhempainrahaan, vaikka äiti ja isä eivät enää asu yhteisessä taloudessa.

Vanhempainrahaa maksetaan perheen vallinn mukaisesti äidille tai isälle. Vanhempainrahaa maksetaan samalta ajalta vain yhdelle vakuutetulle ja vanhempainrahan määrä määräytyy aina saajan omien työtulojen perusteella. Sitä maksetaan yhden lapsen syntymän perusteella 158 arkipäivältä. Jos lapsia on syntynyt samalla kertaa useampia, kautta pidennetään 60 arkipäivällä kutakin lasta kohti toisesta lapsesta alkaen. Keskoslapsen vanhempainrahakautta pidennetään niin monella arkipäivällä kuin äitiysraha on aikaistunut 30 arkipäivästä ennen laskettua aikaa. Vanhempainrahan maksaminen päättyy, jos vakuutetulla alkaa oikeus uuteen erityisäitiys-, äitiys- tai vanhempainrahaan.

Mikäli lapsen äiti kuolee äitiys- tai vanhempainrahakaudella, äidille suorittamatta jäänyt päivärahaetuus maksetaan vanhempainrahana lapsen isälle tai muulle lapsen huollosta vastaavalle vakuutetulle eli vakuutetulle, jonka hoidettavana lapsi on. Oikeus vanhempainrahaan alkaa siitä ajankohdasta lukien, josta vakuutettu on vastannut lapsen huollosta. Vanhempainrahaa maksetaan enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiys- ja vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta suorittamatta.

Vanhempainrahaa voidaan maksaa myös vakuutetulle, joka on ottanut hoitoonsa alle seitsemänvuotiaan lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet ottopapsekseen. Vanhempainrahan saamisen edellytyksenä tällöin on, että ottoäiti tai -isä osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa työssä kodin ulkopuolella ja on ollut vakuutettuna Suomessa 180 päivää välittömästi ennen lapsen hoitoon ottamista. Ottovanhemmalla ei ole oikeutta vanhempainrahaan, jos ottopapseksi otettava lapsi on avio- tai avopuolison lapsi tai ottopapseksi.

Ottovanhemman vanhempainrahakausi alkaa sinä päivänä, kun lapsi on otettu hoitoon tarkoituksena ottaa hänet ottopapseksi. Vanhempainrahaa maksetaan, kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää. Aika lasketaan syntymäpäivää seuraavasta arkipäivästä lukien. Jos lapsi otetaan hoitoon myöhemmin kuin 54 arkipäivän kuluttua lapsen syntymästä ja ennen kuin lapsi on täyttänyt

seitsemän vuotta, vanhempainrahaa maksetaan kuitenkin vähintään 180 arkipäivältä. Ottoäidille ja -isälle vanhempainrahaa ei makseta samalta ajalta. Ottovanhemman avopuolisolle ei makseta vanhempainrahaa, vaikka hän hoitaisikin ottolasta. Ottoisä voi saada enintään kuudelta arkipäivältä isyyssrahaa.

Työsopimuslain perusteella äidillä ja isällä on oikeus pitää vanhempainvapaansa enintään kahdessa osassa. Kunkin vanhempainvapaajakson tulee olla vähintään 12 arkipäivän pituisia. Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan pitämistä ja sen pituudesta on ilmoitettava työnantajalle viimeistään kaksi kuukautta ennen vapaan tai vapaajakson aiottua alkamista. Jos työntekijällä on tarve perustellusta syystä muuttaa ilmoittamiensa äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaiden ajankohdtaa, muutoksesta on ilmoitettava työnantajalle viimeistään kuukautta ennen vapaan ilmoitettua alkamisaikaa. Äitiys- ja isyysvapaan ajankohdan muuttaminen on kuitenkin mahdollista ilmoittamalla siitä niin pian kuin mahdollista, jos muutos on tarpeen lapsen syntymän tai lapsen äidin tai isän terveydentilan vuoksi. Lapsen adoptoinnin yhteydessä vanhempainvapaan pitämistä tai ilmoitetun vanhempainvapaan ajankohdan muuttamisesta on ilmoitettava niin pian kuin mahdollista.

Muulloin kuin lapsen syntymän yhteydessä pidettävän vapaan ajankohdan muuttaminen edellyttää perusteltua syytä. Perusteltuna syynä vapaan ajankohdan muuttamiseen pidetään sellaista ennalta-arvaamatonta ja oleellista muutosta lapsen hoitamisedellytyksissä, jota työntekijä ei ole voinut ottaa huomioon vapaasta ilmoittaessaan. Esimerkkeinä tällaisista perusteista ovat lapsen tai toisen vanhemman vakava ja pitkäaikainen sairastuminen tai kuolema, lapsen vanhempien erilleen muuttaminen tai avioero tai muu lapsen hoitoedellytyksissä tapahtunut olennainen muutos. Vapaan keskeyttäminen edellyttää, että työntekijä palaa vapaalta työhön.

Pienten lasten hoidon tukeminen

Alle kouluikäisen lapsen vanhemmalla tai muulla huoltajalla on oikeus saada lapselleen kunnan järjestämä päiväkotitai perhehoitopaikka. Vaihtoehtona kunnan järjestämälle

päivähoidolle alle kolmivuotiaan lapsen vanhemmat voivat valita muun hoitotavan ja haakea Kansaneläkelaitoksesta joko lasten kotihoidon tukea tai lasten yksityisen hoidon tukea, joihin kumpaankin voi kuulua hoitoraha ja tulosidonnainen hoitolisä. Lasten hoidon tukea maksetaan muun kuin kunnallisen hoidon järjestämiseksi. Oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan ja Kansaneläkelaitoksen maksamaan lastenhoidon tukeen alkaa, kun sairausvakuutuslain mukainen vanhempainrahakausi on päättynyt. Kotihoidon tukea voi saada alle kolmivuotiaasta lapsesta ja hänen kanssaan kotona hoidettavasta alle kouluikäisestä sisaruksesta. Yksityisen hoidon tuki ulottuu kaikkiin alle kouluikäisiin lapsiin.

Kun perheeseen syntyy uusi lapsi, kotihoitoon tai yksityisen hoidon tuen hoitorahaa ja hoitolisää voidaan maksaa vanhempainpäivärahan maksuaikanakin perheen muista lapsista. Tällöin hoitorahana voidaan maksaa vain laskennallisten hoitorahojen ja äitiys- ja vanhempainrahan erotus. Hoitolisässä vanhempainpäiväraha otetaan tulona huomioon.

Lomakustannuskorvaus

Vuosilomalain mukaan äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan ajalta työntekijälle kertyy vuosilomaa. Vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työntekijälle (238/94) annetun lain perusteella työntekijällä on oikeus saada korvausta sairausvakuutusrahastosta, jos työntekijä on maksanut lomapalkan tai lomakorvauksen ajalta, jona työntekijä on saanut äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa. Laki on tullut voimaan lomanmääräytymisvuoden 1.4.1994 alkaessa ja sen tarkoituksena on tasata varsinkin naisvaltaisille aloille lapsen syntymästä aiheutuvia työntekijäkohtaisia kustannuksia.

Vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työntekijälle annetun lain 3 §:n mukaan korvaus työntekijälle maksetaan jälkikäteen, kun työntekijä on maksanut kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskevan vuosilomapalkan tai lomakorvauksen. Korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksen-

haussa menetellään siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään työntekijän oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

Työntekijällä on oikeus saada korvausta jokaiselta kalenterikuukaudelta, jolta vuosilomaa on vanhempainpäiväraha-ajalta kertynyt edellyttäen, että päivärahapäiviä on kalenterikuukautena vähintään 14. Korvausta maksetaan 2,5 päivältä kalenterikuukaudessa ja korvaus on päivää kohden työntekijälle vuosiloman kertymisajalta maksetun vanhempainpäivärahan suuruinen. Korvausta maksetaan enintään se määrä, minkä työntekijä on ollut velvollinen maksamaan lomapalkkana tai lomakorvauksena. Laissa ei ole säädetty, minkä suuruisena lomakustannuskorvaus tulisi maksaa tilanteessa, jossa vanhempainraha vaihtelee kalenterikuukauden aikana. Toimeenpanossa lakia on sovellettu siten, että tällaisessa tilanteessa lasketaan kyseiselle kalenterikuukaudelle todellisuudessa maksetun päivärahan perusteella keskimääräinen vanhempainpäivärahan määrä. Jos lomakustannuskorvausta hakee useampi työntekijä, jaetaan myönnettävä määrä näiden maksamien palkkojen suhteessa kuten äitiys- ja vanhempainrahassakin sairausvakuutuslain 28 §:ään perustuen.

Lomaraha ja lomaltapaluuraha eivät ole korvattavia kustannuksia. Työntekijä voi sopia työntekijänsä kanssa vuosilomapäivien siirtämisestä myöhemmin pidettäväksi säästövapaaksi. Vuosilomapäivät, joita ei ole pidetty lomanmääräytymisvuotta seuraavana vuonna 30.4. mennessä, katsotaan automaattisesti siirretyn säästövapaaseen. Säästövapaaksi siirretystä loman osuudesta ei makseta korvausta. Jos työsuhde päättyy kesken lomanmääräytymisvuotta ja lomapalkka maksetaan, myös lomakustannuskorvauksen hakuaika alkaa kyseisestä päivästä lukien. Sen sijaan hoitovapaalle jääminen ei aloita hakuajan kulumista, jos työsuhde ei päätty.

Korvausta lomakustannuksista on haettava takautuvasti neljän kuukauden kuluessa siitä, kun lomapalkka on kokonaan maksettu kuitenkin viimeistään aina loman määräytymisvuotta seuraavan vuoden elokuun loppuun mennessä kultakin lomanmääräytymisvuodelta. Korvausta on haettava viimeistään tuolloin, vaikka osa vuosilomapäivistä olisi siirrettykin säästövapaaseen, jolloin niistä ei

voi enää myöhemminkään hakea korvausta.

3. Nykytilan arviointi

Lapsiperheiden arjen keventäminen ja perhevapaiden nykyistä tasa-arvoisempaa käyttöä ohjaavan järjestelmän aikaansaaminen niin pienten lasten vanhempien kuin työnantajienkin kannalta tarkasteltuna edellyttää muutoksia perhevapaiden käyttömahdollisuuksiin ja tasaisempaa käyttöä ohjaavien käytäntöjen voimistamista. Niin lasten kuin heidän vanhempienkin etu vaatii työn ja perhe-elämän nykyistä parempaa yhteensovittamista. Voimassa olevalla vanhempainvapaajärjestelmällä pyritään tukemaan perheen mahdollisuuksia sovittaa yhteen työ- ja perhe-elämä perheen omien tarpeiden ja mahdollisuuksien mukaisesti. Työ- ja perhe-elämän yhdistäminen edellyttää ennen kaikkea sitä, että pienten lasten vanhemmilla on mahdollisuuksia järjestää työaikansa lasten hoitojärjestelyjen kannalta tarkoituksenmukaisella tavalla.

Työelämän muutokset ovat kuitenkin joltaneet tilanteisiin, jossa vanhemmuus on joutunut entistä ahtaammalle. Lapsiperheiden isät ja äidit ovat mukana työelämässä useammin kuin miehet ja naiset keskimäärin. Kotihoidon tukeen oikeutettujen alle kolmi-vuotiaiden lasten äideistä vain joka kolmas käy ansiotyössä, mutta sitä vanhempien lasten äideistä työelämässä on valtaosa eli noin 70 prosenttia. Isyys ei sen sijaan vaikuta miesten työssäkäyntiin, vaan he ovat töissä yhtä yleisesti lapsen iästä riippumatta.

Suomalaiset vanhemmat tekevät yleensä kokopäivätyötä. Suomi poikkeaa monista Euroopan maista naisten kokopäiväisen työssäkäynnin yleisyyden suhteen. Lapsiperheiden vanhemmat tekevät myös pitkää työviikkoa. Heidän yhteinen laskettu viikoittainen työaikansa on selvästi pitempi kuin lapsettomilla pariskunnilla. Varsinkin miehet tekevät pitkiä työpäiviä myös silloin, kun heidän lapsensa ovat pieniä. Tilastojen mukaan näyttäisi siltä, että äidit joustavat lasten eri ikävaiheiden vaatimuksiin säätelemällä osallistumistaan työmarkkinoilla ja toistaiseksi vain vähäisissä määrin työaikajärjestelyin. Isät eivät nykyisin näyttäisi joustavan ainakaan työpanostaan vähentämällä.

Perhevapaiden käyttö jakaantuu edelleen epätasaisesti vanhempien kesken siitä huolimatta, että lainsäädännössä perhevapaiden käyttöä on joustavoitettu ja ne on pääosin suunnattu yhtäläisesti niin äideille kuin isillekin. Vastasyntyneen lapsen hoitovastuu on pääosin naisilla, sillä naisista kaikki käyttävät noin neljän kuukauden äitiysvapaan ja usein myös kokonaan vanhempainvapaan. Vastavasti isistä vain noin kaksi prosenttia jakaa äidin kanssa kokopäiväisen hoitovastuun käyttämällä vanhempainvapaata. Toisaalta nykyisin isät jäävät isyysvapaalle yhä useammin.

Erityisesti nais- ja työvoimavaltaiten alojen intressissä on ollut, että perhevapaita käytettäisiin nykyistä tasaisemmin, jolloin vapaista myös työnantajille aiheutuva kustannusrasitus jakaantuisi laajemmin eri työnantajien kesken. Eräänä ratkaisuna perhevapaiden tasaisemman käytön edistämiseksi on nähty isien vahvempaa osallistumista perheen arkeen lisäämällä isien käytettävissä olevia vapaita. Esimerkiksi Ruotsissa on vuodesta 1995 ollut käytössä vain isien käytettävissä oleva oma kuukauden pituinen isäkausi, joka vuoden 2002 alusta lukien on pidentynyt kahden kuukauden pituiseksi. Ennen vuoden 1995 uudistusta noin puolet isistä pitivät vanhempainvapaata. Toteutettu uudistus on lisännyt vanhempainvapaata käyttäneiden isien määrän 75 prosenttiin. Kuukauden mittaisen vanhempainvapaan pitäneiden isien määrä on niinkään noussut 30:stä 50:neen prosenttiin.

Voimassa olevassa sairausvakuutuksen päivärahaajärjestelmässä ei ole ollut mahdollista suorittaa päivärahaa osittaisena missään tilanteessa. Ainoastaan vanhemman mennessä äitiys- tai vanhempainrahakaudella töihin päiväraha maksetaan työssäolopäiviltä vähimmäismääräisenä. Vanhempainvapaiden tarkoituksenmukaisen käytön osalta puutteena on pidetty, ettei esimerkiksi vanhempainvapaata ole ollut mahdollista yhdistää vanhempien osa-aikatyöhön. Mahdollisuutta vanhempainvapaan jakamiseen äidin ja isän kesken käytetään nykyään vähäisessä määrin. Tarpeellisenä on pidetty kehittää nykyistä monipuolisempia mahdollisuuksia perhevapaiden jakamiseen esimerkiksi osa-aikaisen vanhempainvapaan avulla.

Myös ottoisien isyysvapaan pituuteen on useissa eri yhteyksissä kiinnitetty huomioita. Epäkohtana on pidetty, että ottoisien isyysvapaan on huomattavasti lyhyempi kuin biologisten isien. Eduskunta on vastauksessaan hallituksen esitykseen sairausvakuutuslain 23 ja 30 §:n muuttamisesta (EV 111/2000—HE 131/2000 vp.) edellyttänyt, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin adoptiolapsen ottoisan samoin kuin monikkoperheen isän isyysvapaan pidentämiseksi. Adoptiolapsen ottoisilla on oikeus ottovanhemman vanhempainrahakauden aikana pidettävään kuuden arkipäivän pituiseen isyysvapaaseen. Mainitulla hallituksen esityksellä on muutettu muiden kuin ottoisien isyysvapaan käyttöä koskevia säännöksiä siten, että isyysvapaan saa käyttää perheen tarpeiden mukaisesti vapaasti äitiys- tai vanhempainrahakaudella 1—4 jaksossa. Aikaisemmin biologisillakin isillä oli oikeus enintään kuuden arkipäivän isyysvapaaseen vanhempainrahakaudella, kun 6—12 arkipäivää oli pidettävä äitiysrahakaudella.

Perheen toimeentulon turvaamiseksi lapsen syntymän johdosta vanhemmille maksetaan vanhempainrahaa sairausvakuutuslaissa säädettyin tavoin. Voimassa olevan sairausvakuutuslain perusteella vanhempainraha-oikeutta ei ole mahdollista siirtää esimerkiksi isälle siinä tilanteessa, kun äiti on sairautensa vuoksi kykenemätön hoitamaan lastansa äitiysrahakaudella. Käytännössä lapsen isä joutuu tällöin ottamaan palkatonta vapaata työstään, jos hän haluaa jäädä kotiin hoitamaan lastaan. Nykyisten säännösten mukaan sairausvakuutuslain mukainen päivärahaetus voidaan äitiysrahakaudella maksaa isälle vain siinä tilanteessa, jos lapsen äiti kuolee äitiysrahakaudella. Tarpeellisenä on pidetty, että myös äidin käyttämättä jäänyt päiväraha-oikeus tulisi voida siirtää isälle muissakin tilanteissa kuin vain kuolemantapausten sattuessa.

Vuosilomakustannusten tasausjärjestelmässä on nähty olevan myös kehittämistarpeita. Työnantajille tarkoitettua vuosilomakustannusten korvausta maksetaan selvästi vähemmän kun lakia valmisteltaessa arvioitiin. Syynä on pidetty muun muassa sitä, että työnantajat eivät tunne riittävän hyvin mahdollisuutta hakea korvausta tai sitten he hakevat korvausta liian myöhään. Lisäksi korvausjärjestelmän vähäisen käytön on nähty

aiheutuvan osittain myös monimutkaisesta hakemusmenettelystä. Myös työelämän rakenteellisilla muutoksilla erityisesti nuorten naisten keskuudessa tapahtuneella määräraikaisten työsuhteiden yleistymisellä on ollut oma vaikutuksensa korvausjärjestelmän vähäiseen käyttöön. Myöskään säästövapaisiin siirretyistä päivistä ei ole ollut mahdollista saada korvausta.

4. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Yleistä

Paavo Lipposen II hallituksen hallitusohjelmassa on useassa kohdassa korostettu perheen ja työelämän entistä parempaa yhteensovittamista. Ohjelma edellyttää selvitetäviksi mahdollisuutta luoda järjestelmä, joka takaa isälle oikeuden omaan kuukauden kestävään vanhempainlomaan. Samoin ohjelman mukaan tulee selvittää mahdollisuus pitää äitiys- tai vanhempainvapaan myös osa-aikaisena ja kehittää yhdessä työmarkkinajärjestöjen kanssa perhevapaista aiheutuviin kustannusten tasaamista työnantajien kesken nykyistä tasaisemmin nykyisen sairausvakuutusosuuden puitteissa. Lisäksi työmarkkinoiden keskusjärjestöt ovat syksyllä 2000 tekemässään tulopoliittisessa sopimuksessa vuosille 2001—2002 sitoutuneet selvittämään mahdollisuuksia kehittää nykyistä perhevapaajärjestelmää hallitusohjelmassa esille nostettujen kysymysten osalta.

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista selvittänyt työryhmä on mietinnössään (Sosiaali- ja terveysministeriö, työryhmämuistioita 2001:28) esittänyt useita parannuksia lakisääteisiin perhevapaisiin sekä perheen valintamahdollisuuksien joustavoittamista. Työryhmän ehdotuksiin sisältyi muun muassa isän käytettävissä olevan vapaan pidentäminen, ottoisien isyysvapaan pidentäminen, monikkoperheiden perhevapaiden käytön joustavoittaminen perheen tarpeiden mukaisesti, äitiysrahan siirtäminen isälle äidin sairastuessa, mahdollisuus vanhempainvapaan pitämiseen osa-aikaisena sekä työnantajille vanhempainvapaan ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvausmenettelyn yk-

sinkertaistaminen.

Valtioneuvosto on huhtikuussa 2002 antanut Eduskunnalle selonteon lasten ja nuorten hyvinvoinnista. Selonteossa on kiinnitetty huomiota myös työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kehittämiseen. Selonteon mukaan työelämän kehittämistä jatketaan työn ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi sekä työn kuormittavuuden vähentämiseksi. Lisäksi tavoitteeksi asetetaan vanhempainvapaajärjestelmän joustavoittaminen vastaamaan entistä paremmin erilaisten perheiden tarpeita. Vanhempainvapaajärjestelmää tulisi selonteon mukaan kehittää toteuttamalla isien mahdollisuus kuukauden pituiseen isyysvapaaseen sekä molemmille vanhemmille mahdollisuus pitää vanhempainvapaata osa-aikaisena.

Hallituksen esityksellä pyritään joustavoittamaan vanhempainvapaajärjestelmää siten, että järjestelmä vastaisi entistä paremmin erilaisten perheiden tarpeita kuitenkin niin, että järjestelmässä säilytetään perheen mahdollisuus omiin valintoihin. Työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kannalta on keskeistä, että pienten lasten vanhemmilla on mahdollisuus mahdollisimman joustavasti jakaa lapsensa hoitovastuuta. Tarkoituksena on, että perhevapaajärjestelmä tarjoaisi perheille yhä monipuolisempia vaihtoehtoja ja mahdollisuuksia perheille työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen helpottamiseksi. Esityksen tavoitteena on muun muassa kannustaa vanhempia, erityisesti isiä, käyttämään perhevapaita nykyistä tasa-arvoisemmin. Tavoitteen toteutumista pyritään edistämään muun muassa isien käytettävissä olevan vapaan pidentämisellä sekä antamalla perheille mahdollisuus hoitaa osa-aikaisesti lasta osa-aikatyön rinnalla.

Tavoitteena on, että isien käytettävissä olevan vapaan pidentämisellä lisättäisiin isien halukkuutta käyttää muitakin perhevapaita kuin isyysvapaata yhä enenevässä määrin. Isien perhevapaiden käytön yleistyminen tasa-arvoistaisi työmarkkinoita ja jakaisi tasapuolisemmin eri työnantajille perhevapaista aiheutuvaa kustannusrasitetta. Esitetyillä muutoksilla pyritään myös lisäämään naisten ja miesten välistä tasa-arvoa, niin työ- kuin perhe-elämässäkin.

Isien käytettävissä olevan vapaan kehittäminen

Esityksessä ehdotetaan isien käytettävissä olevan isyysrahakauden pidentämistä nykyisestä 12 arkipäivällä. Oikeus pidennysjaksoon syntyisi, jos isä on pitänyt vanhempainvapaata vähintään 12 arkipäivää vanhempainrahakauden lopussa. Pidennysjakso tulisi pitää välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä.

Isyysvapaan pidennysjakson pitäminen merkitsisi, ettei perheellä olisi oikeutta saada lastansa kunnalliseen päivähoitoon eikä sillä olisi oikeutta lastenhoidon tukeen kyseiseltä ajalta. Mikäli isä ei pitäisi isyysvapaan pidennysjaksoa, oikeus päivähoitoon ja lastenhoidon tukeen alkaisi nykyiseen tapaan välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä. Toisin sanoen oikeus isyysrahan lisäpäiviin ei vielä olisi esteenä kunnalliselle päivähoitopaikalle eikä kunnallisen päivähoiton vaihtoehtoisille tukijärjestelmille, koska lainsäädännössä edellytetään, että isä tosiasiallisesti vanhempainrahakauden päättyttyä myös saa isyysrahaa. Ehdotetulla muutoksella ei olisi vaikutuksia isien nykyisin käytettävissä olevan 18 arkipäivän pituiseen isyysrahakauden käyttämiseen.

Isyysrahakauden pidentäminen edellä kuvatuin tavoin koskisi yhtäläisesti ottoisia. Lisäksi esityksen mukaan ottoisien vanhempainrahakaudella käytettäväksi tarkoitettu isyysrahakausi pidennettäisiin vastaamaan muiden isien isyysrahakautta. Tämä merkitsisi, että ottoisien isyysrahakausi pitenisi nykyisestä kuudesta arkipäivästä 18 arkipäivään ja tämän lisäksi ottoisilla olisi mahdollisuus isyysrahan pidennysjaksoon edellä kuvatuin perustein.

Osittainen vanhempainvapaa

Sairausvakuutuksen päivärahajärjestelmässä ei tällä hetkellä ole minkään etuuden perusteella mahdollisuutta suorittaa päivärahaa osittaisena. Nykyisin vanhemmat voivat jakaa vanhempainrahakauden enintään kahteen vähintään 12 arkipäivän pituiseen jaksoon. Esityksessä ehdotetaan, että vanhemmat voisivat sopia vanhempainvapaan jakamisesta nykyistä monipuolisemmin. Van-

hemmat voisivat työaikaan osa-aikaisesti lyhentämällä ja vastaavasti palkkaa alentamalla jäädä samanaikaisesti osittaiselle vanhempainvapaalle siten, että vanhemmat jakaisivat keskenään lapsen hoitovastuun. Kummankin vanhemman tulisi sopia osaltansa osa-aikatyöjärjestelyistä työnantajansa kanssa. Mikäli jompikumpi puolisoista tekisi ennestään osa-aikatyötä, työajan lyhentämisestä ja palkan alenemisesta ei tarvitsisi erikseen sopia.

Työsopimuslaissa säädettäisiin osittaisesta vanhempainvapaasta vastaavasti kuten muistakin perhevapaista. Järjestely perustuisi osittaisen hoitovapaan tavoin työnantajan ja työntekijän keskinäiseen sopimukseen. Myös osittaisen vanhempainvapaan keskeyttämisestä säädettäisiin työsopimuslaissa. Esityksen mukaan osa-aikatyön keskeyttämisestä sekä ehtojen muuttamisesta on sovittava työnantajan kanssa. Perustellusta syystä työntekijä voisi palata joko kokoaikaiselle vanhempainvapaalle tai noudattamaan aikaisempaa työaikaansa siinäkin tapauksessa, että asiasta ei päästä sopimukseen työnantajan kanssa.

Osittaisen vanhempainvapaan ajalta vanhempien toimeentulo turvattaisiin osa-aikatyöstä saatavalla palkalla sekä osittaisella vanhempainrahalla. Päiväraha vahvistettaisiin siten kuin sairausvakuutuslaissa on säädetty. Osittaisen vanhempainrahan määrä olisi puolet vanhempainrahan määrästä, eikä järjestelyssä sovellettaisi päivärahan vähimmäismäärää. Lähtökohtaisesti päivärahan perusteena olisi vakuutetun verotuksessa vahvistetut työtulot eli vuonna 2003 alkavan vanhempainpäivärahan perusteena käytetään vuoden 2001 työtuloja. Vakuutetun hakemuksesta voitaisiin päiväraha vahvistaa myös niin sanottujen kuuden kuukauden tulojen perusteella sairausvakuutuslain 17 §:ssä ja sairausvakuutusasetuksen 10 §:ssä säädettyin tavoin. Myös opiskelun tai kuntoutuksen perusteella saadut etuudet voisivat olla sairausvakuutuslaissa säädettyin tavoin osittaisen vanhempainrahan perusteena.

Äidin sairastuminen äitiysrahakaudella

Perheen toimeentulon ja vastasyntyneen

lapsen hoidon turvaamiseksi olisi tärkeää, jos isällä olisi mahdollista muulloinkin kuin äidin kuollessa jäädä kotiin ja ottaa lapsen hoitovastuu äitiysrahakaudella. Esityksen mukaan isä voisi äitiysrahakaudella jäädä kotiin tarvittaessa hoitamaan lastaan ja tältä ajalta isällä olisi oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen päivärahaan, jos äiti tulee sairauden vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan lastansa. Päiväraha maksettaisiin isälle vanhempainrahana. Vanhempainrahaan äitiysrahakaudella isällä olisi oikeus silloin, kun äiti olisi sairauden vuoksi kykenemätön hoitamaan lastaan.

Oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudella syntyisi sen jälkeen, kun äidin sairaus on kestänyt vähintään sairauspäivärahan saamisen edellyttämän omavastuuajan eli sairastumispäivän lisäksi 9 arkipäivää. Tällöin sairauden vuoksi äidille suorittamatta jäävä äitiysraha voitaisiin maksaa isälle vanhempainrahana enintään ajalta, jolta äiti olisi oikeutettu äitiysrahaan. Äidin toimentulo on turvattu tällöin esimerkiksi sairauspäivärahalla tai liikennevakuutuslain mukaisilla etuuksilla. Mikäli äiti ei sairauden vuoksi olisi äitiysrahakauden päätyttyäkään kykenevä hoitamaan lastaan, isällä olisi mahdollisuus nykyiseen tapaan pitää vanhempainvapaata enintään 158 arkipäivää.

Esitys parantaisi äidin sairastumistapauksissa perheen mahdollisuuksia hoitaa kotona vastasyntynyttä lasta, koska isällä olisi oikeus vanhempainvapaaseen ja tältä ajalta vanhempainrahaan. Nykyisin isät ovat kyseisissä tilanteissa käytännössä joutuneet ottamaan palkatonta vapaata työstä lapsen hoidon järjestämiseksi, mikäli käyttämättömiä isyysvapaapäiviä ei ole ollut jäljellä tai äidin sairauden kestäessä yli kolme viikkoa.

Vuosilomakustannusten tasausjärjestelmän kehittäminen

Esityksessä ehdotetaan nykyistä lomakustannuskorvausmenettelyä yksinkertaistettavaksi siten, että työnantaja voisi hakea korvausta yhdellä hakemuksella äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä. Hakuaika olisi kuusi kuukautta ja se alkaisi päivärahauden päätyttyä. Hakuajasta säädettäisiin vuosilomakustannusten korvaamista koske-

vassa laissa.

Hakemus voisi nykyisestä poiketen kohdistua kahdelle lomanmääräytymisvuodelle. Korvaus maksettaisiin työnantajalle kaikista vuosilomapäivistä, vaikka niistä osa olisi siirretty esimerkiksi säästövapaiksi myöhemmin pidettäväksi. Laissa ei esityksen mukaan enää edellytettäisi sitä, että työnantajan olisi tullut ennen korvauksen hakemista maksaa kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskeva vuosilomapalkka tai lomakorvaus. Tämän edellytyksen säilyttämistä ei ole pidetty enää välttämättömänä, koska vuosilomapalkan ja lomakorvauksen maksuvelvollisuus on ennen korvauksen maksamista syntynyt työnantajalle. Lisäksi työnantajan saaman korvauksen määrä jää aina määrältään pienemmäksi kuin työntekijälle suoritettava vuosilomapalkka tai lomakorvaus.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että vuosilomakustannusten korvaamista koskevassa laissa säädettäisiin, jos vanhempainraha määrän vaihtelee esimerkiksi työssäolon vuoksi kalenterikuukauden aikana, että vuosilomakustannuskorvauksen perusteena käytettäisiin kalenterikuukauden keskimääräistä vanhempainpäivärahan määrää. Muutos vastaisi voimassa olevaa käytäntöä.

Muut ehdotukset

Monikkoperheet eli perheet, joihin syntyy samalla kertaa useampi kuin yksi lapsi, ovat oikeutettuja sairausvakuutuslain perusteella vanhempainrahakauden pidennykseen. Vanhempainrahakausi pitenee 60 arkipäivällä jokaisesta yhtä useammasta samalla kertaa syntyneen lapsen johdosta. Esityksen mukaan pidennysjakson käyttömahdollisuutta laajennettaisiin nykyisestä siten, että perheellä olisi mahdollisuus pitää pidennysjakso joko vanhempainvapaan jatkona tai äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Mahdollista olisi myös, että osa pidennysjaksosta pidettäisiin esimerkiksi äitiysvapaan aikana ja osa vanhempainvapaan jatkona. Tämä tarjoaisi monikkoperheelle mahdollisuuden oman harkintansa mukaan käyttää pidennysjaksoa sellaisena ajankohtana, joka parhaiten sopii kunkin perheen kulloiseenkin tilanteeseen. Pidennysjakson vanhempainrahakaudella voisi pitää yhtä lailla niin äiti kuin isäkin riippuen siitä,

kumpi heistä entuudestaan jo vanhempainvapaalla hoitaa lasta kotona. Vastaava koskisi yhtäläisesti niitä perheitä, joihin otetaan samalla kertaa kaksi tai useampi ottolapsi.

Lakiehdotuksessa esitetään muutettavaksi myös kansaneläkelain 22 § 2 momentin perusteella työkyvyttömyyseläkettä saavan vanhempainpäivärahojen määräytymisperusteita. Voimassa olevan lain perusteella heille suoritetaan nykyisin vanhempainpäivärahat vähimmäismääräisinä siitä riippumatta, ovatko he työssä. Kuitenkin heidän sairauspäivärahassaan huomioidaan ne työtulot, joita kyseiset vakuutetut ansaitsevat eläkettä saadessaan. Esityksen mukaan kansaneläkelain 22 § 2 momentin perusteella työkyvyttömyyseläkettä saavien äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha määräytyisi vastaavasti kuin sairauspäiväraha. Tällöin päivärahan perusteena huomioitaisiin ne ansiotulot, jotka nämä vakuutetut ovat ansainneet eläkettä saadessaan.

Lisäksi esityksen mukaan lasten päivähoidosta annettuun lakiin sekä lasten kotihoidon ja yksityisen hoidosta tuesta annettuun lakiin tehtäisiin ehdotetun isyysvapaan pidentämisen ja osa-aikaisen vanhempainrahan edellyttämät muutokset. Tarkoituksena on, että sairausvakuutuksen päivärahajärjestelmä ja erituki- sekä palvelujärjestelmien yhteensovittamisessa noudatettavat periaatteet säilyisivät nykyisellään. Esityksen mukaan mainittuja lakeja muutettaisiin siten, että perheen oikeus kunnalliseen päivähoitopaikkaan tai vaihtoehtoisiin lastenhoidon tukimuotoihin alkaisi sairausvakuutuslain mukaisten vanhempainpäivärahakausien jälkeen. Tämä merkitsisi sitä, että perheellä ei olisi oikeutta esimerkiksi kunnalliseen päivähoitopaikkaan tai kotihoidon tukeen siltä ajalta, kun vanhemmilla on oikeus osittaiseen vanhempainrahaan tai kun isä tosiasiallisesti pitää isyysvapaata välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä.

5. Esityksen vaikutukset

5.1. Taloudelliset vaikutukset

Esityksessä ehdotettujen muutosten on arvioitu lisäävän sairausvakuutuksen menoja vuositasolla noin 15 miljoonalla eurolla ja

vuonna 2003 lisäkustannukset olisivat noin 14 miljoonaa euroa.

Lakiehdotuksen osalta suurin kustannus muodostuu isyysrahan pidentämisestä 12 arkipäivällä edellytyksin, että isä on pitänyt 12 arkipäivää vanhempainvapaata. Tämä isyysvapaan pidennys tulisi ehdotuksen mukaan voimaan vuoden 2003 alusta lukien edellyttäen, että isän pitämä vanhempainrahakausi päättyy lain tultua voimaan. Isyysrahan pidentäminen lisäisi kustannuksia arviolta noin 10 miljoonalla eurolla. Kustannusarvio perustuu siihen, että alkuvaiheessa noin 20 prosenttia isistä käyttäisi mahdollisuutta uusiin isyysrahakauden lisäpäiviin.

Työnantajille suoritettavan vuosilomakustannusten korvaamista koskevan hakemusmenettelyn yksinkertaistamisen on arvioitu lisäävän tämän etuuden käyttöä. Eräänä syynä etuuden käytön vähäisyydelle on pidetty hakemusmenettelyn monimutkaisuutta. Muutosesityksen arvioidaan lisäävän vanhempainpäiväraha-ajoilta korvattavien vuosilomakustannusten korvauksia noin 2,5 miljoonalla eurolla.

Muut esityksessä ehdotetut muutokset liisäisivät arviolta sairausvakuutuksen menoja 1,5 miljoonalla eurolla.

5.2. Vaikutukset eri kansalaisryhmiin

Esityksellä parannettaisiin niiden lapsiperheiden asemaa, jotka ovat oikeutettuja sairausvakuutuslain mukaisiin vanhempainpäivärahoihin. Isien käytettävissä olevaa isyysvapaata pidennettäisiin 12 arkipäivällä edellyttäen, että isä käyttää hyväkseen osan perheen yhteisesti käytettävissä olevasta vanhempainvapaasta. Esitys mahdollistaisi isille kuukauden mittaisen yhtäjaksoisen vapaan, jonka aikana isällä olisi mahdollisuus koko-aikaisesti osallistua lapsen hoitamiseen ja kasvattamiseen. Myös ottoisien asema paranis merkittävästi uudistuksen myötä, kun heille turvattaisiin esityksessä samanpituisen isyysvapaa kuin biologisillekin isille. Esitetyt muutokset antaisivat nykyistä paremman mahdollisuuden isä-lapsi suhteen luomiselle. Isien käytettävissä olevan vapaan lisäämisellä on arvioitu olevan myöhemmässäkin vaiheessa vaikutuksia isien halukkuuteen käyt-

tää muitakin työsopimuslain mukaisia perhevapaita.

Kokonaisuutena esitys lisäisi merkittävästi perheen valinnanmahdollisuuksia valita kullekin perheelle parhaiten sopiva malli jakaa ja järjestää vastasyntyneen ja pienen lapsen hoitovastuu ensimmäisen vuoden aikana. Osittainen vanhempainraha on kokonaan uusi etuusmuoto, joka mahdollistaa äidin ja isän yhtäaikaisen osa-aikatyön ja lapsen hoidon jakamisen vanhempainvapaan aikana. Lisäksi uudistus parantaisi monikkoperheiden mahdollisuuksia järjestää pienten lasten hoito kotona. Monikkoperheille kuuluvan vanhempainrahakauden pidennysjakson käyttäminen äitiys- tai vanhempainrahakaudella taikka välittömästi tämän jälkeen tarjoaa monilapsisille perheille mahdollisuuden erilaisille hoitojärjestelyille heidän erityistilanteensa edellyttämällä tavalla. Aikaisemmin isä ja äiti ovat voineet olla samanaikaisesti kotona vastasyntyneitä lapsia hoitamassa enintään isyysrahakauden ajan.

Perheen ja lapsen kannalta selkeä parannus voimassa olevaan järjestelmään on mahdollisuus äitiysrahan siirtämiseen isälle äidin sairastuessa äitiysrahakaudella pitempiaikaisesti ja tullessa kyvyttömäksi hoitamaan vastasyntyntä lastaan. Uudistus merkitsisi sitä, että isällä on mahdollisuus jäädä kotiin hoitamaan lasta ilman, että hänen täytyisi hakea työstään palkatonta vapaata. Isien oikeus saada vanhempainrahaa ajalta, jona äiti ei kykene sairauden vuoksi lasta hoitamaan, parantaisi myös näiden perheiden taloudellista asemaa nykyisestä. Isällä olisi esityksen mukaan oikeus tulojensa perusteella määrättyvään päivärahaan, kun nykyisin hän joutuisi ottamaan palkatonta vapaata työstään, ellei isyysvapaapäiviä ole enää käytettävissä. Lisäksi ehdotetulla muutoksella turvattaisiin perheille nykyistä paremmin oikeus vastasyntyneen lapsen hoitamiseen kotona.

Nais- ja työvoimavaltaisten alojen työnantajat hyötyisivät vuosilomakustannuskorvausjärjestelmään tehtävien muutosten seurauksena. On arvioitu, että korvausjärjestelmän vähäinen käyttö on johtunut muun muassa monimutkaisesta hakemusmenettelystä ja järjestelmän huonosta tuntemuksesta. Järjestelmän yksinkertaistaminen merkitsee sitä, että työnantajien on helpompi hakea

korvausta ja näin saada vanhempainvapaiden ajalta aiheutuvaa kustannusrasitusta osittain pienennettyä. Työnantajien kannalta merkittävää olisi esityksen tavoitteiden toteutuminen siten, että alle kouluikäisten lasten vanhemmat käyttäisivät perhevapaitansa nykyistä tasapuolisemmin.

5.3. Sukupuolivaikutusten arviointi

Esityksessä ehdotetaan nykyistä vanhempainvapajärjestelmää monilta osin parannettavaksi ja nykyisten vapaiden käytön joustavoittamista siten, että perheillä olisi yhä monipuolisemmat mahdollisuudet valita kunkin tilanteeseen parhaiten sopiva järjestely vastasyntyneen lapsen hoitamiseksi. Ehdotetut muutokset kohdistuvat ensisijaisesti vastasyntyneiden lasten perheisiin, koska ehdotetut muutokset koskevat sairausvakuutuslain mukaisia vanhempainpäivärahoja, joita suoritetaan siihen asti, kun lapsi on lähes vuoden ikäinen. Poikkeuksena tästä on ottovanhempien päivärahoja koskevat muutokset, jotka koskevat perheitä, joihin otetaan ottolapseksi alle seitsemän vuoden ikäinen lapsi.

Nykyisin äidit kantavat pääasiallisesti vastasyntyneen lapsen hoitovastuun vanhempainpäiväraha-ajalta, mikä heijastuu käytettävissä olevien tietojen perusteella myös myöhemmin muiden työsopimuslain mukaisen perhevapaiden käyttöön. Tämä on merkinnyt perhevapaiden kustannusrasitteen painottumista nais- ja työvoimavaltaisille aloille. Kustannusrasitetta on osin tasattu vuodelta 1994 lukien voimassa olleella vanhempainpäiväraha-ajalta syntyvien vuosilomakustannusten korvausjärjestelmällä. Korvausjärjestelmän avulla ei pelkästään pystytä tasaamaan perhevapaiden käytöstä aiheutuvia kustannuksia. Muutoksia tarvitaan myös vapaiden käytön tasapuolisempaan jakamiseen.

Esitetyillä muutoksilla pyritään edistämään isien osallistumista pienten lasten hoitoon pidentämällä isien käytettävissä olevia vapaita sekä mahdollistamalla entistä paremmin työn ja perheen yhteensovittaminen osittaisella vanhempainrahalla. Yleisesti on hyväksytty näkemys, että isän lastensa kanssa jo aivan pienenä viettämä aika on tärkeää sekä isälle itselleen että isä-lapsi suhteen kehitykselle.

Tämä osaltansa lisää isän halua osallistua vanhempainpäivärahakauden päätyttyäkin lapsen hoitovastuun jakamiseen.

Esityksellä pyritään lisäämään erityisesti isän mahdollisuuksia sovittaa nykyistä paremmin työ- ja perhe-elämä. Tavoitteena on, että yhä useammin isät käyttäisivät mahdollisuuttaan perhevapaisiin jakamalla äidin kanssa hoitovastuuta. Isien vahvempi osallistuminen perhevapaiden käyttöön edistäisi naisten ja miesten tasa-arvoa niin kotona kuin työelämässäänkin.

Perhevapaiden jakamisella vanhempien kesken voidaan myös vaikuttaa perheen tulojen kertymiseen pidemmällä aikavälillä. Jos kumpikin vanhempi on perhevapailta yhtäjaksoisesti alle vuoden, vapaiden käyttämisestä ei aiheudu kummankaan vanhemman eläketulon kertymisen katkeamista. Perhevapaiden käytön tasaisempi jakautuminen lisääsi tältäkin osin sukupuolten välistä taloudellista tasa-arvoa.

Pienten lasten hoitovastuun jakautuminen nykyistä tasaisemmin vähentäisi perhevas- tuista naisvaltaisille aloille aiheutuvaa kustannusrasitusta sekä parantaisi äitien asemaa työmarkkinoilla. Isien vahvempi osallistuminen lasten hoitoon lyhentäisi naisten työmarkkinoilta poissaoloaikaa ja helpottaisi siten myös sinne paluuta. Myös osittainen vanhempainvapaa tarjoaisi kotiin jääneelle äidille mahdollisuuden siirtyä asteittain kokopäiväisestä lapsenhoidosta mukaan työelämään. Näin esityksellä voitaisiin lisätä työelämän tasa-arvoistumista sekä edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa ja parantaa naisten asemaa myös työmarkkinoilla.

6. Asian valmistelu

Esitys pohjautuu työ- ja perhe-elämän yhteensovittamista selvittäneen työryhmän (Pe- va II-työryhmä) tekemiin ehdotuksiin työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisen kehittämiseksi. Asian jatkovalmistelu on tehty sosiaali- ja terveysministeriössä yhteistyössä työministeriön, valtiovarainministeriön, Kansaneläkelaitoksen, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry:n, Akava ry:n, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ry:n, Teollisuuden ja Työnantajain Keskusliiton, Palve-

lutyönantajat ry:n, Suomen Yrittäjät ry:n, Maataloustuottajien Keskusliiton, Kirkon sopimusvaltuuskunnan, Valtion työmarkkinalaitoksen ja Kunnallisen työmarkkinalaitoksen edustajien kanssa.

7. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Esitys liittyy valtion vuoden 2003 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Sairausrakuutuslaki

14 §. Pykälän 1 momentin etuusluetteloon ehdotetaan lisättäväksi osittainen vanhempainraha.

21 §. Pykälän 1 momentin mukaan äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan saaminen edellyttää 180 päivän asumista Suomessa ennen laskettua synnytysaikaa tai ennen lapsen hoitoon ottamista. Edellytys koskee äitiä, isää ja ottovanhempaa. Lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että lainkohdassa olevaan etuusluetteloon lisättäisiin uutena etuutena osittainen vanhempainraha, josta säädettäisiin tarkemmin 4 momentissa. Muutos on tekninen.

Isän oikeudesta isyys- ja vanhempainrahan säädetään 3 momentissa. Oikeus isyysrahan saamiseen syntyy lain mukaan, kun vakuutettu osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä isyys- tai vanhempainrahakauden aikana. Tämä merkitsee sitä, ettei laissa edellytetä isällä olevan työ- tai virkasuhdetta, josta jää isyys- tai vanhempainvapaalle, vaan riittää, ettei hän ole lapsen hoitoaikana ansiotyössä. Lainkohtaa esitetään muutettavaksi osittaisen vanhempainrahan osalta siten, ettei osa-aikatyön tekeminen osittaisen vanhempainrahakauden aikana estäisi osittaisen vanhempainrahan maksamista isälle.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin esityksen mukaan osittaisesta vanhempainrahasta. Osittainen vanhempainraha olisi uusi etuus, jolla mahdollistettaisiin vanhempainvapaan jakaminen vanhempien kesken nykyistä joustavammin. Osittaisen vanhempainvapaan aikana kumpikin vanhemmista voisi samanaikaisesti hoitaa lasta osa-aikaisesti kotona ja olla osa-aikatyössä. Nykyisin vanhemmat ovat voineet jakaa vanhempainrahakauden keskenään siten, että kumpikin voi pitää enintään kaksi vähintään 12 arkipäivän pi-

tuista jaksoa, mutta he eivät ole voineet samanaikaisesti olla vanhempainvapaalla.

Tarkoituksena on, että työsopimuslain 4 luvun 2 §:ssä säädettäisiin vanhempien oikeudesta jäädä osittaiselle vanhempainvapaalle vastaavalla tavalla kuin vanhempien oikeudesta muihinkin perhevapaisiin. Työsopimuslaissa säädettäisiin myös osittainen vanhempainvapaan keskeyttämisestä. Työsopimuslakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, jonka mukaan osittainen vanhempainvapaatoteutettaisiin työnantajan ja työntekijän keskinäisin sopimuksin. Työsopimuslaissa olisi viittaus sairausrakuutuslain 21 §:n 4 momentin säännökseen, jossa säädettäisiin osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksistä.

Esityksen mukaan pienen lapsen vanhemmille voitaisiin maksaa osittaista vanhempainrahaa, jos he ovat kumpikin sopineet työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä vanhempainrahakauden aikana. Oikeus koskisi myös niitä vanhempia, joilla on oikeus vanhempainrahan saamiseen sillä perusteella, että he ovat ottaneet hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet ottopäivänsä. Oikeutta osittaiseen vanhempainrahan saamiseen ei olisi siinä tapauksessa, jos vain toinen vanhemmista on sopinut osa-aikatyön tekemisestä vanhempainrahakauden aikana. Tämä merkitsisi myös sitä, ettei yksinhuoltajilla olisi oikeutta osittaiseen vanhempainrahan saamiseen eikä sellaisilla perheillä, joissa toinen vanhempi on työelämän ulkopuolella.

Osittaisen vanhempainrahan saaminen edellyttäisi, että kumpikin vanhempi on sopinut työnantajansa kanssa työajan lyhentämisestä ja palkan alenemisesta 40—60 prosentilla alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja kokoaikatyön palkasta. Työajan lyhentämistä ja palkan alenemista ei edellytetä siinä tilanteessa, että osittaista vanhempainrahaa hakeva vanhempi tekisi jo entuudestaan vastaavaa osa-aikatyötä tai vastaavankaltaista työtä. Myös yrittäjillä olisi oikeus osittaiseen

vanhempainrahaan vastaavien laissa säädettyjen edellytysten täyttyessä.

Osittaisen vanhempainrahan saaminen edellyttäisi niin ikään, että vanhemmat jakaisivat keskenään lapsen hoitovastuun siten, että he hoitavat lastaan itse. Perheellä ei olisi oikeutta osittaisen vanhempainrahakauden ajalta kunnalliseen päivähoitopaikkaan eikä lasten hoidon tukeen vanhempainrahakautteen oikeuttavan lapsen osalta.

Osittaisen vanhempainrahakauden tulisi olla yhdenjaksoinen ja vähintään kahden kuukauden pituinen. Muutoin vanhemmat voisivat jakaa osittaisen vanhempainrahakauden haluamallaan tavalla sopimalla asiasta työnantajansa kanssa. Vanhemmat voisivat jakaa kyseisen kauden esimerkiksi siten, että he ovat vuoropäivin tai vuoroviikoin kotona hoitamassa lasta. Mahdollista olisi myös jakaa lapsen hoitovastuu siten, että toinen on työssä aamupäivän ja toinen iltapäivän.

Jos osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytykset lakkaisivat kesken sovitun kauden toisen vanhemman osalta, myös toinen vanhemmista menettäisi oikeuden osittaiseen vanhempainrahaan. Toisen vanhemman paluu kokoaikaiseen työhön kesken osittaisen vanhempainrahakauden merkitsisi sitä, että osittaisen vanhempainrahan maksaminen lakkautetaan ja vanhempainrahaa maksetaan tämän jälkeen normaalisti sille vanhemmalle, kumpi siihen on tämän jälkeen oikeutettu.

Sairausvakuutuslain 21 §:n mukaan vanhemmat voivat keskenään sopia siitä, kumpi heistä jää kotiin hoitamaan lasta vanhempainrahakauden ajaksi. Jos kummatkin vanhemmat ovat työssä vanhempainrahakaudella, vanhempainraha maksetaan vähimmäismääräisenä vanhempien sopimuksen mukaisesti toiselle vanhemmista. Vastaavasti osittaisen vanhempainrahan maksaminen keskeytyy, jos toinen vanhemmista jää kesken osittaisen vanhempainrahakauden työttömäksi. Osittaisen vanhempainvapaan keskeyttämisestä ja oikeudesta palata työhön säädetäisiin ehdotuksen mukaan työsopimuslaissa.

Työntekijän tulisi osittaista vanhempainrahaa hakiessaan osoittaa työajan väheneminen ja ansioiden aleneminen esittämällä Kansaneläkelaitokselle osa-aikatyöstä työnantajansa kanssa tekemä työsopimus, josta ilmenee sovittu työaikajärjestely sekä osa-aikatyöstä

maksettava palkka. Vastaavasti yrittäjävanhemman tulisi osittaista vanhempainrahaa hakiessa esittää luotettava selvitys yrittäjänä tehdyn työn vähenemisestä 40—60 prosentilla sekä vastaavasta tulojen alenemisestä. Tällaiseksi selvitykseksi voitaisiin hyväksyä esimerkiksi selvitys sijaisen palkkaamisesta siksi ajaksi, kun yrittäjä saisi osittaista vanhempainrahaa. Lisäksi lain asettamien edellytysten täyttymistä voidaan arvioida muun luotettavan selvityksen perusteella kuten esimerkiksi kirjanpitäjän antaman todistuksen perusteella, asianmukaisella selvityksellä liikkeen aukioloajan muutoksista taikka selvityksellä yrittäjätulon ja -tulon vähenemisestä. Oikeus osittaiseen vanhempainrahaan olisi sellaisella yrittäjällä, joka luotettavasti osoittaa työn vähenemisen ja tulojen alentumisen lainkohdassa säädetyin tavoin.

Osittaiseen vanhempainrahaan olisi oikeus myös niillä vanhemmilla, jotka ovat ottaneet hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet ottolapseseen ottaen huomioon niin sanotun perheen sisäisen adoption osalta säädetyt rajoitukset. Ottolapsen perusteella vanhempainpäivärahan saamisen edellytyksenä on ollut, että vanhempainvapaalle jäävä vanhempi ei ole ollut samanaikaisesti ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Ottovanhemman vanhempainrahan tarkoituksena on ottolapsen kotona tapahtuvan hoidon turvaaminen. Osittaisen vanhempainrahan maksaminen ottovanhemmalle työssäoloajalta olisi poikkeus tästä pääperiaatteesta. Tästä säädettäisiin pykälän 5 momentissa.

Voimassa olevan sairausvakuutuslain 21 §:n 4 momentin perusteella ottovanhemmalla ei ole oikeutta vanhempainpäivärahaan niin sanotuissa perheen sisäisissä adoptioissa. Perheen sisäisellä adoptiolla tarkoitetaan sellaista tilannetta, kun vakuutettu ottaa ottolapseseen sellaisen lapsen, jonka vanhemman kanssa hän on avioliitossa. Vastaavasta tilanteesta on kysymys, jos vakuutettu yhteisessä taloudessa elää avioliittoa solmimatta ottolapseksi otettavan lapsen vanhemman tai ottovanhemman kanssa. Vanhempainrahaa voidaan suorittaa vain, jos ottolapseksi otettava lapsi on alle seitsemänvuotias. Lainkohdasta ehdotetaan muutettavaksi siten, että ottovanhemmalla olisi oikeus isyys- tai vanhem-

painrahaan niin sanotuissa perheen sisäisissä adoptioissa silloin, kun ottolapseksi otettava lapsi on alle vuoden ikäinen.

22 §. Pykälässä säädetään äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan määrästä. Vanhempainpäivärahojen määrä on pääsääntöisesti samansuuruinen kuin sairauspäiväraha kuitenkin niin, että päivärahan määrä on aina vähintään 10,09 euroa päivältä. Mikäli päivärahaan oikeutettu lapsen äiti tai lapsen huollosta yksin vastaava vanhempi on ansiotyössä, päivärahaa maksetaan työssäoloajalta vähimmäismäärän suuruisena. Mikäli molemmat vanhemmat ovat isyysrahakautta lukuun ottamatta ansiotyössä vanhempainrahan suorittamisaikana, vanhemmat voivat keskenään sopia siitä, kummalle päiväraha maksetaan vähimmäismääräisenä.

Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi 5 momentti, jossa säädettäisiin osittaisen vanhempainrahan määrästä. Päiväraha määriteltäisiin nykyiseen tapaan siten kuin sairausvakuutuslain 16 ja 17 §:ssä sekä 18 a §:n 2 ja 3 momentissa säädetään. Osittainen vanhempainraha vahvistettaisiin ensisijassa verotuksessa vahvistettujen tulojen perusteella. Vaihtoehtoisesti päivärahan määrä voitaisiin laskea vakuutetun pyytäessä sairausvakuutuslain 17 §:n nojalla niin sanottujen kuuden kuukauden tulojen taikka kuntoutus- ja pin-toetuksien perusteella siten kuin sairausvakuutuslaissa asiasta tarkemmin säädetään. Osittaisen vanhempainrahan määrä olisi aina puolet sairausvakuutuslain 16 ja 17 §:n taikka 18 a §:n 2 ja 3 momentissa tarkoitettun päivärahan määrästä. Myös vähimmäismääräinen päiväraha puolitettaisiin, joten osittaisen vanhempainrahan määrä olisi tällaisessa tilanteessa vain puolet vähimmäispäivärahan määrästä. Esityksen mukaan sairausvakuutuslain 22 §:n 2 momentin mukaista vanhempainrahan vähimmäismäärää työskentelyn ajalta ei siten myöskään sovellettaisi osittaiseen vanhempainrahaan, vaan osittaisen vanhempainrahan määrä olisi tällöinkin puolet määritellyn päivärahan määrästä. Osittainen vanhempainraha laskettaisiin erikseen kummankin vanhemman työtulosta ja kumpikin vanhempi saisi päivärahan omien tulojensa perusteella.

Osittaisella vanhempainrahalla perheen toimeentulo muodostuisi kummallekin van-

hemmalle maksettavasta päivarahasta sekä osa-aikatyöstä maksettavasta palkasta. Osittaisen vanhempainrahan yhteensovittamisesta lastenhoidon tuen kanssa säädettäisiin lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettussa laissa. Osittaisella vanhempainvapaalla olevalla ei olisi oikeutta lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaiseen osittaiseen hoitorahaan.

Pykälän 6 momenttiin ehdotetaan siirrettäväksi aikaisempi pykälän 5 momentti osittain muutettuna. Lainkohdassa säädetään vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä, työttömyyseläkettä tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä saavien vakuutettujen oikeudesta vanhempainpäivärahaan. Lainkohdassa lueteltuja eläkkeitä kuten esimerkiksi vanhuuseläkettä tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä saaville vakuutetuille äitiys-, isyys- ja vanhempainraha maksetaan vähimmäismääräisenä. Säännös koskee myös kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin tarkoittamien pysyvästi sokeiden ja liikuntakyvyttömiä oikeutta vanhempainpäivärahaan.

Sairausvakuutuslain 19 §:n 6 momentin perusteella kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin tarkoittamilla vakuutetuilla on oikeus saada sairauspäiväraha niiden tulojen perusteella, jotka he ovat ansainneet eläkkeellä ollessaan. Tarkoituksenmukaista olisi, että myös pysyvästi sokeiden ja liikuntakyvyttömiä vanhempainpäiväraha määräytyisi työtulojen perusteella kuten muidenkin vakuutettujen. Tämän vuoksi lainkohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että kansaneläkelain 22 §:n 2 momentin perusteella eläkettä saavilla olisi oikeus äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan myös niiden ansioiden perusteella, jotka he ansaitsevat eläkettä saadessaan. Tällöin kansaneläkelain 22 §:n 2 momentissa tarkoitettujen vakuutettujen päiväraha määräytyisi niiden tulojen perusteella, jotka he ovat ansainneet eläkkeellä ollessaan. Äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainraha olisi näissäkin tilanteissa kuitenkin aina vähintään vähimmäismäärän suuruinen.

23 §. Sairausvakuutuslain 23 §:ssä säädetään äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan suorittamisajasta. Pykälän 2 momentissa säädetään vanhempainrahan suorittamisajasta, joka alkaa äitiysrahakauden päätyttyä ja sitä suori-

tetaan aina siihen saakka, kunnes äitiysraha-kauden alkamisesta on ensimmäinen suorituspäivä mukaan lukien kulunut 263 arkipäivää. Mikäli perheeseen on syntynyt samalla kertaa useampi kuin yksi lapsi, vanhempainrahakautta pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Pykälän 4 momentin mukaan vastaava pidennys koskee myös ottolapsen hoidon johdosta suoritettavaa vanhempainrahaa, jos samalla kertaa on otettu kaksi tai useampi ottoplasti.

Esityksessä ehdotetaan pykälän 2 momenttia muutettavaksi siten, että vanhempainrahaa voitaisiin nykyistä joustavimmin suorittaa monikkoperheille eli perheille, joihin syntyy tai joihin otetaan ottoplastiksi samanaikaisesti kaksi tai useampi lapsi. Esityksen mukaan vanhempainrahakauden pidennyksen perhe voisi halutessaan pitää joko kokonaan tai osittain äitiys- tai vanhempainrahakaudella, jos molemmat vanhemmat osallistuvat yhtä aikaa lapsiansa hoitoon. Pidennyksen voisi esityksen mukaan pitää myös äiti siinä tilanteessa, jos lasten isä on vanhempainvapaalla.

Äitiys- tai vanhempainrahakaudella pidettävän vanhempainrahakauden pidennysjakson tulisi olla työ sopimuslain edellyttämien tavoin vähintään 12 arkipäivän pituinen. Perheet voisivat edelleen niin halutessaan pitää pidennysjakson nykyiseen tapaan myös äitiys- ja vanhempainrahakauden jatkona. Muutos parantaisi monikkoperheiden mahdollisuuksia käyttää vanhempainvapaata perheen omien tarpeiden mukaisesti sellaisessa tilanteessa, kun esimerkiksi kaksos- tai kolmos- synnytyksen yhteydessä on tarvetta molempien vanhempien osallistumiseen vastasyntyneiden hoitamiseen kotona.

Pykälän 3 momentissa säädetään isyysrahan suorittamisesta vakuutetulle. Isällä on nykyisin oikeus enintään 18 arkipäivältä suoritettavaan isyysrahaan äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Isyysrahaa suoritetaan enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Esityksen mukaan isän käytettävissä olevaa isyysrahakautta pidennettäisiin siten, että isällä olisi nykyisen isyysrahakauden lisäksi mahdollisuus kuukauden pituiseen yhdenjaksoiseen vapaaseen. Tämä toteutettaisiin siten, että isällä olisi nykyisen isyysrahakauden lisäksi oikeus enintään 12 arkipäivältä suoritettavaan isyysrahaan silloin, kun hän on

käyttänyt oikeuttaan vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan vähintään 12 arkipäivältä. Isyysrahan saaminen edellyttäisi nykyiseen tapaan, että isä osallistuu lapsensa hoitoon eikä ole tänä aikana ansiotyössä. Lisäksi isän tulee elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avio- tai avoliitossa.

Ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että isällä olisi edelleen äitiys- ja vanhempainrahakaudella oikeus isyysrahaan 1—18 arkipäivältä. Nämä isyysrahakaudet isä voisi jakaa kuten nykyisinkin perheen tarpeiden mukaisesti enintään neljään eri yhdenjaksoiseen kauteen. Tältä osin isän oikeus isyysrahaan säilyisi muuttumattomana. Oikeus ehdotettuun enintään 12 arkipäivän pituiseen uuteen isyysrahakautteen syntyisi, jos isä olisi saanut välittömästi ennen mainitun uuden isyysrahakauden alkamista vanhempainrahaa yhdenjaksoisesti vähintään 12 arkipäivältä. Tämä merkitsisi, että isän tulisi olla vanhempainvapaalla vanhempainrahakauden päättyessä. Uusi isyysrahakausi alkaisi välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä. Vanhempainrahaa ei makseta arkipyhiltä eikä sunnuntai- päiviltä, joten näitä päiviä ei myöskään oteta huomioon laskettaessa isän pitämän vanhempainrahakauden pituutta.

Isän pitämän vanhempainrahakauden ja sen perusteella syntyvän isyysrahakauden lisäpäivien tulee muodostaa yksi yhdenjaksoinen kausi. Vanhempainrahakauden päättyttyä isyysrahaa voidaan maksaa yhdeltä yhdenjaksoiselta enintään 12 arkipäivää kestävältä kaudelta. Isä ja äiti voisivat keskenään nykyiseen tapaan sopia, kuinka he keskenään jakavat vanhempainvapaan. Mikäli isä ei ole saanut vanhempainrahaa yhdenjaksoisesti vähintään 12 arkipäivältä vanhempainrahakauden lopussa, hänelle ei synny oikeutta isyysrahan lisäpäiviin.

Ehdotetun uuden isyysrahakauden pitäminen vanhempainrahakauden päättyttyä merkitsisi myös sitä, että lapsi tulisi kunnallisen päivähoiton tai lastenhoidon tuen osalta valintoikeuden piiriin vasta tämä uuden isyysrahakauden päättyttyä. Mikäli isällä ei olisi oikeutta isyysrahakauden lisäpäiviin tai hän ei käyttäisi tätä oikeuttaan, lapsella on oikeus välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä päivähoitopaikkaan tai vaihtoehtoisesti lastenhoidon tukeen. Lainsäädännössä edel-

lytettäisiin, että lapsen päivähoidon valinta-oikeuden piiriin tuleminen voisi lykkääntyä ainoastaan silloin, kun lapsen isä tosiasiallisesti on isyysvapaalla vanhempainrahakauden päätyttyä.

Pykälän 4 momentissa säädetään ottoisän oikeudesta isyysrahaan. Nykyisin ottoisällä on oikeus yhteensä kuudelta arkipäivältä suoritettavaan isyysrahaan vanhempainrahakaudella. Esityksessä ehdotetaan lainkohtaan muutettavaksi siten, että ottolapsen isän oikeus isyysrahaan pidennettäisiin vastaamaan muiden isien isyysrahaa. Esityksen mukaan ottoisällä olisi oikeus 1—18 arkipäivältä suoritettavaan isyysrahaan vanhempainrahakaudella siten, että isyysrahaa voitaisiin maksaa enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Ottoisällä olisi esityksessä ehdotetun mukaisesti lisäksi oikeus yhteen enintään 12 arkipäivän pituiseen isyysrahakautteen välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä, mikäli hän on käyttänyt oikeuttaan ottovanhemman vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan yhdenjaksoisesti 12 arkipäivältä vanhempainrahakauden päättyessä. Isyysrahakauden pidennys tulee pitää välittömästi vanhempainrahakauden päättyessä siten kuin edellä 3 momentissa ehdotetaan säädettäväksi.

23 a §. Lainkohdassa säädetään tilanteesta, jossa äidin osalta maksamatta jäänyt äitiys- tai vanhempainraha voidaan maksaa isälle vanhempainrahana. Voimassa olevan lain mukaan päivärahaoikeuden siirtäminen isälle on ollut mahdollista ainoastaan silloin, jos äiti on kuollut äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Päivärahaa on maksettu isälle enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiys- tai vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta suorittamatta.

Pykälän 1 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä säädettäisiin päivärahaoikeuden siirtymisestä äitiysrahakaudella. Esityksen mukaan äitiysrahakaudella äidin oikeus päivärahaan voisi siirtyä isälle, jos äiti tulee sairauden vuoksi kykenemättömäksi hoitamaan lastaan. Päivärahaoikeuden siirtyminen edellyttäisi äidin pitempiaikaista sairastumista, sillä isän oikeus vanhempainrahaan voisi alkaa aikaisintaan siitä ajankohdasta, kun äidin sairaus on kestänyt sairausvakuutuslain 19 §:n 1 momentin tarkoittaman

omavastuuajan eli sairastumispäivän lisäksi yhdeksän arkipäivää. Päivärahaa voitaisiin äitiysrahakaudelta maksaa isälle vanhempainrahana mainitun omavastuuajan ylittävältä ajalta kuitenkin enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiysrahaa on jäänyt äidille maksamatta. Käytännössä tämä merkitsee sitä, että isällä olisi oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudelta siltä ajalta, kun äidille maksetaan esimerkiksi sairausvakuutuslain mukaista sairauspäivärahaa tai liikennevakuutuslain mukaisia etuuksia.

Jos isällä on oikeus vanhempainrahaan äitiysrahakaudella äidin sairastumisen vuoksi, isän pitämä vanhempainrahakausi ei lyhennä perheen käytettävissä olevaa äitiysrahakauden jälkeen alkavaa 158 arkipäivän pituista vanhempainrahakautta. Päivärahan määrä vahvistettaisiin isän omien ansioiden mukaan sairausvakuutuslain 16, 17 §:ssä tai 18 a §:n 2 ja 3 momentissa säädetyin tavoin. Äitiysrahakaudella pidettävää vanhempainrahakautta ei voisi pitää osittaisena. Päivärahan suorittaminen isälle edellyttää, ettei isä ole samanaikaisesti ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Mikäli äidin sairaus jatkuisi edelleen äitiysrahakauden päätyttyä, lapsen hoito olisi nykyiseen tapaan järjestettävissä vanhempainvapaan ajan vanhempien keskenään sopimalla tavalla.

Pykälän 2 ja 3 momentit vastaisivat nykyistä 1 momenttia kuitenkin siten, että uudessa 3 momentissa ehdotetaan huomioitavaksi lisäksi vanhempainrahan suorittaminen isälle äitiysrahakaudella äidin sairastumisen vuoksi. Äidin kuolemantapauksen osalta isän oikeudesta vanhempainrahaan säädettäisiin uudessa 2 momentissa. Pykälän 4 ja 5 momentiksi siirrettäisiin sellaisenaan vanhat 2 ja 3 momentit.

30 §. Lainkohdassa säädetään sairausvakuutuslain mukaisten etuuksien hakuajoista. Esityksessä ehdotetaan isyysrahan hakemista koskevia säännöksiä muutettavaksi siten, että isyysrahaa on haettava viimeistään kahden kuukauden kuluttua vanhempainrahakauden päättymisestä. Isyysrahaa voisi hakea erikseen kustakin pidetystä isyysrahakaudesta tai samalla kertaa kaikista kausista. Isyysrahaa vakuutettu voisi halutessaan hakea jo etukäteenkin ennen isyysvapaan pitämistä. Tällöin kuitenkin ennen isyysrahan maksamista työs-

täpoissaolopäivät tarkistettaisiin tarvittaessa vakuutetun antamalla kirjallisella vakuutuksella tai työnantajalta.

Isyysrahakaudelta, joka pidetään välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä, olisi suositeltavaa hakea isyysrahaa etukäteen ottaen huomioon muiden etuuksien hakuajat. Lasten kotihoidon tukea haetaan etukäteen ja oikeus tukeen voi alkaa vasta vanhempainrahakauden päätyttyä tai välittömästi sen jälkeen pidettävän isyysrahakauden päättymistä seuraavasta arkipäivästä alkaen. Mikäli isyysrahaa haetaan tässäkin tapauksessa vasta isyysrahakauden päätyttyä, jouduttaisiin tällöin etukäteen myönnettyyn lastenhoidon tukeen tekemään jälkikäteen tarkistus ja mahdollisesti liikaa maksettu etuus jouduttaisiin vastaavasti perimään takaisin.

Lainkohtaan esitetään lisättäväksi myös osittaisen vanhempainrahan hakuaika, joka esityksen mukaan vastaisi vanhempainrahalle säädettyä hakuaikaa. Etuutta olisi haettava viimeistään kuukautta ennen sitä päivää, josta alkaen etuutta halutaan saada.

Pykälän 4 momenttiin sisältyvään luetteloon sairausvakuutuslain mukaisista päivärahaetuksista esitetään lisättäväksi myös lakiehdotuksen 21 §:n 4 momentissa säädetty osittainen vanhempainraha. Muutos on tekninen.

Pykälän 5 momentissa säädetään synnyttäjän velvollisuudesta käydä jälkitarkastuksessa aikaisintaan viisi ja viimeistään kaksitoista viikkoa synnytyksen jälkeen. Mikäli äiti laiminlyö jälkitarkastuksessa käynnin, hänellä eikä lapsen isällä ole oikeutta vanhempainrahaan eikä isällä isyysrahaan vanhempainvapaan ajalta. Lain mukaan Kansaneläkelaitos voi erityisistä syistä myöntää päivärahan, vaikka äiti olisi laiminlyönyt jälkitarkastuksen. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi isän isyysrahan saamisen edellytyksenä ollut synnyttäjän jälkitarkastuksessa käynti. Jälkitarkastuksessa käynti olisi edelleen edellytys vanhempainrahan ja osittaisen vanhempainrahan maksamiselle. Tämä edellytys poistettaisiin ainoastaan isyysrahan maksamisen osalta.

1.2. Työsopimuslaki

2 §. Työsopimuslain 4 luvun 2 §:ssä sääde-

tään raskaana olevan ja äskettäin synnyttäneen työntekijän oikeudesta tehdä työtä äitiysvapaan aikana. Säännöksen mukaan työntekijä voi äitiysvapaan aikana tehdä työnantajan suostumuksin sellaista työtä, joka ei ole vaaraksi työntekijälle eikä sikiölle. Työnteko ei kuitenkaan ole sallittua äitiysvapaan aikana kahden viikon aikana ennen laskettua synnytyisaikaa, eikä kahden viikon aikana synnytyksen jälkeen. Neljä viikkoa äitiysvapaasta on siten pakollista äitiysvapaata.

Vanhempainrahakauden aikaista työntekoa ei ole voimassa olevassa työsopimuslaissa rajoitettu, vaan työnantaja ja työntekijä voivat haluamallaan tavalla sopia työnteosta vanhempainrahakaudella. Jos lapsen äiti on vanhempainrahakauden aikana työssä, hänellä ei kuitenkaan ole työssäolopäiviltä oikeutta ansiotulojen mukaan määräytyvään vanhempainrahaan. Kyseisiltä päiviltä vanhempainraha maksetaan vähimmäismäärän suuruisena. Lapsen isälle vanhempainraha suoritetaan vähimmäismääräisenä ainoastaan silloin, kun molemmat vanhemmat ovat ansiotyössä ja kun he ovat sopineet, että vanhempainraha suoritetaan isälle.

Sairausvakuutuslain 21 §:n 4 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että lainkohdassa säädetäisiin oikeudesta osittaiseen vanhempainrahaan tapauksissa, joissa kumpikin vanhempi tekee työnantajansa kanssa sopimuksen osa-aikatyön tekemisestä vanhempainrahakaudella. Sairausvakuutuslaissa säädetäisiin osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksistä.

Vaikka työnantaja ja työntekijä voivat ilman nimenomaista työsopimuslain säännösten sopia vanhempainrahakauden aikaan sijoituvasta osa-aikatyöstä, ehdotetaan lain 4 luvun 2 §:ään informatiivisuuden vuoksi lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa säädetäisiin osittaisen vanhempainvapaan toteuttamisesta työnantajan ja työntekijän välisin sopimuksin. Samalla perusteella momenttiin ehdotetaan viittausta sairausvakuutuslain 21 §:n 4 momenttiin, jossa säädetäisiin osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksistä.

Jotta työntekijällä olisi oikeus osittaiseen vanhempainrahaan, tulisi sekä äidin että isän tehdä työnantajansa kanssa vähintään kaksi kuukautta jatkuva sopimus osa-aikatyöstä ja sen ehdoista. Osa-aikatyön ehtojen tulisi li-

säksi täyttää sairausvakuutuslain 21 §:n 4 momentin edellytykset työajan lyhentymisen ja palkan alentumisen määrästä. Osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksenä olisi niin ikään se, että vanhemmat osittaisella vanhempainvapaalla ollessaan jakavat lapsen hoidon keskenään siten, että kerrallaan lasta hoitaa vain toinen vanhempi. Tämä edellytys olisi otettava huomioon sovittaessa kummankin vanhemman työnantajan kanssa työajan lyhennyksen sijoittamisesta. Osittaisen vanhempainvapaan toteuttaminen olisi mahdollista siten, että vanhemmat hoitavat lasta vuoropäivän tai –viikoin tai jakamalla hoitovastuun siten, että toinen on työssä aamupäivän ja toinen iltapäivän.

Pykälän 2 momentissa ehdotetaan säädettäväksi tavasta, jolla osa-aikatyön ehtoja voitaisiin muuttaa sopimuskauden aikana. Koska osittaisen vanhempainvapaan toteuttaminen edellyttäisi työnantajan ja työntekijän välistä sopimusta, myös työaikajärjestelyissä tapahtuvista muutoksista, kuten osa-aikatyön keskeyttämisestä, olisi sovittava.

Joissakin tilanteissa työntekijällä olisi oikeus saada muutoksia osa-aikatyön järjestelyihin, vaikka sopimusta ei syntyisikään. Momentin mukaan työntekijällä olisi oikeus perustellusta syystä keskeyttää osa-aikatyö sekä palata joko kokoaikaiselle vanhempainvapaalle tai noudattamaan aikaisempaa työaikaansa. Työntekijän yksipuolinen oikeus muuttaa sopimusehtoja tulisi kysymykseen silloin, kun lapsen hoitoedellytyksissä olisi tapahtunut sellaisia olennaisia muutoksia, joita osa-aikatyön järjestelyistä sovittaessa ei ole voitu ottaa huomioon. Tällaisia perusteita olisivat esimerkiksi lapsen kuolema, vanhemman kuolema ja avioero. Näiltä osin perusteltua syytä olisi tulkittava samoin tavoin kuin työsopimuslain 4 luvun 1 §:n 2 ja 3 §:n 2 momentissa säädettyä perusteltua syytä äitiys-, erityisäitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan sekä hoitovapaan ilmoitettua ajankohtaa muutettaessa.

Perusteltuun syyhyn rinnastuisivat myös sellaiset tilanteet, joissa toinen vanhemmista ei esimerkiksi työnantajan yksipuoliseen päätökseen perustuvan työaikajärjestelyjen muutoksen vuoksi voisi enää olla osa-aikatyössä ja osittaisella vanhempainvapaalla. Jos näissä tapauksissa lapsi, joka ei ole oikeutettu kun-

nalliseen päivähoitoon, uhkaa jäädä vaille hoitoa, olisi osa-aikatyötä tekevällä toisella vanhemmalla perusteltu syy keskeyttää osa-aikatyö ja palata kokoaikaisesti vanhempainvapaalle. Jos taas osittaisella vanhempainvapaalla olevan työsuhde päättyisi kesken osa-aikatyöstä tehdyn sopimuskauden ja tämä vanhempi jää työttömäksi, toisella vanhemmalla ei olisi oikeutta tällä perusteella yksipuolisesti purkaa osa-aikatyöstä tehtyä sopimusta ja palata noudattamaan aikaisempaa työaikaansa. Jos työttömäksi jäänyt vanhempi siirtyy työttömyyspäivärahalle, osa-aikatyötä edelleen tekevällä työntekijällä ei olisi oikeutta osittaiseen vanhempainrahaan, vaan hänen päivärahansa määräytyisi sairausvakuutuslain säännösten mukaisesti vähimmäismäärän suuruisena, jos hän jatkaa työskentelyään.

Niissä tapauksissa, joissa osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytysten poistuminen johtuu perheen vahingonpiirissä olevista muutoksista, kuten esimerkiksi toisen vanhemman siirtymisestä kokoaikatyöhön toisen työnantajan palvelukseen, perhe kantaisi riskin siitä johtuvista seurauksista. Näissä tapauksissa toisen vanhemman päivärahoituksen lakkaaminen ei oikeuttaisi toista vanhempaa yksipuolisesti purkamaan osa-aikatyöstä tehtyä sopimusta, vaikka hänelläkään ei olisi enää oikeutta sairausvakuutuslain mukaiseen osittaiseen vanhempainrahaan, koska vakuutetun osalta ei täyty osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytykset.

Osittaisen vanhempainvapaan purkaminen kesken sopimuskauden merkitsisi joko sitä, että työntekijä palaisi kokoaikaiselle vanhempainvapaalle hoitamaan lasta kotona tai palaisi kokoaikatyöhön eli siihen työaika-muotoon, jossa hän oli ennen osa-aikatyön alkamista; edellyttäen, että aikaisempaan työaika-muotoon palaaminen olisi mahdollista. Kokoaikatyöhön palaaminen voisi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun lapsi kuolee tai vanhemmat eroavat ja lapsen huolto jää toiselle vanhemmalle. Ehdotetun uuden 3 momentin tulkinnassa olisi otettava huomioon myös 4 luvun 9 §:n työhönpaluuoikeutta koskeva säännös.

1.3. Laki lasten päivähoidosta

11 a §. Lainkohdassa säädetään kunnan velvollisuudesta huolehtia siitä, että lapsen vanhemmat tai huoltajat voivat saada päivähoitopaikan siitä ajankohdasta lukien, kun vanhempien oikeus sairausvakuutuslain mukaiseen äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan päättyy. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että oikeutta päivähoitopaikkaan ei olisi myöskään osittaisen vanhempainrahakauden eikä välittömästi vanhempainrahakauden jälkeen pidettävän isyysrahakauden ajalta.

Osittainen vanhempainraha on uusi etuus, josta säädettäisiin sairausvakuutuslaissa. Laki ehdotuksen mukaan vanhemmat voisivat tietyissä tilanteissa pitää samanaikaisesti osittaista vanhempainvapaata ja tehdä samanaikaisesti osa-aikatyötä. Osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksenä on, että vanhemmat jakavat keskenään lapsen hoitovastuun siten, että kerrallaan vain toinen vanhemmista hoitaa lasta.

Sairausvakuutuslakia on ehdotettu muutettavaksi myös siten, että isillä olisi lain 23 §:n 3 ja 4 momentin tarkoittamissa tilanteissa oikeus isyysrahaan enintään 12 arkipäivältä välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä. Sairausvakuutuslakiin tehtävät edellä kuvatut muutokset merkitsisivät sitä, että lapsi tulisi kunnallisen päivähoidon piiriin vasta äitiys-, isyys- tai vanhempainrahakauden taikka osittaisen vanhempainrahakauden päättyttyä. Oikeutta kunnalliseen päivähoitopaikkaan ei olisi myöskään siltä ajalta, jona isä pitää vanhempainrahakauden päättyttyä isyysvapaata. Isän oikeus vanhempainrahakauden jälkeen pidettävään isyysrahakauteen ei estäisi oikeutta saada kunnallista päivähoitopaikkaa, vaan laissa edellytettäisiin, että isä tosiasiallisesti pitää kyseisen isyysrahakauden.

1.4. Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta

4 §. Lainkohdassa säädetään hoitorahan maksamisesta joko kotihoidon tukena tai yksityisen hoidon tukena sekä hoitorahan maksamisen yhteensovittamisesta äitiys-, erityisäitiys- ja vanhempainrahan kanssa. Ajalta, jolta perheellä on oikeus saada erityisäitiys-,

äitiys- tai vanhempainrahaa, maksetaan perheen näin hoidettavista lapsista hoitorahana vain näistä lapsista kulloinkin maksettavien hoitorahojen yhteismäärän ja sairausvakuutuslain 22 § 1 momentin mukaisen vanhempainpäivärahan erotus. Jos perheellä ei ole oikeutta erityisäitiys-, äitiys-, tai vanhempainrahaan, maksetaan hoitorahana sairausvakuutuslain mukaisen edellä tarkoitetun ajan päättymiseen saakka perheen näin hoidettavista lapsista maksettavien hoitorahojen ja sairausvakuutuslain 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun vähimmäismäärän erotus.

Pykälän 5 momentin luetteloon ehdotetaan lisättäväksi osittainen vanhempainraha ja välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä suoritettava isyysraha. Ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana pidettävää isyysrahaa ei edelleenkaan yhteensovitettaisi hoitorahan kanssa, mutta vanhempainrahan välittömäksi jatkoksi suoritettava isyysrahakausi sen sijaan yhteensovitettaisiin hoitorahan kanssa samoin kuten nykyisinkin äitiys- ja vanhempainraha yhteensovitetaan. Molempien vanhempien saamat osittaiset vanhempainrahat laskettaisiin yhteen yhteensovitusta tehtäessä.

Hoitorahojen ja sairausvakuutuslain mukaisen vanhempainpäivärahojen erotus voidaan maksaa siitä riippumatta, onko perhe ennen vanhempainrahakauden alkua saanut hoitorahaa vai ei. Erotuksen maksaminen tulee käytännössä kysymykseen lähinnä vain tilanteissa, joissa vakuutettu saa sairausvakuutuslain mukaista vähimmäispäivärahaa, nykyisin 10,09 euroa päivässä, tai vähän korkeampaa päivärahaa.

6 §. Lainkohdassa säädetään kotihoidon tuen ja yksityisen hoidon tuen hoitolisän suorittamisesta ja niiden yhteensovittamisesta sairausvakuutuslain mukaisten vanhempainpäivärahojen kanssa. Jos hoitolisää maksetaan 3 §:n 2 momentin tarkoittamassa tapauksessa sairausvakuutuslain mukaisen erityisäitiys-, äitiys- ja vanhempainrahakauden taikka osittaisen vanhempainrahakauden aikana, otetaan vanhempainpäivärahasta hoitolisää määrättäessä perheen tulona huomioon vain se osa, joka ylittää perheen näin hoidettavista lapsista kulloinkin maksettavien niiden hoitorahojen yhteismäärän, joihin perhe vanhempainpäivärahakauden aikana on oikeutettu.

Näin on tarkoitus turvata perheelle vanhempainpäivärahakauden aikana vähintään sama tuen taso kuin perheellä muutoin olisi ollut ennen vanhempainpäivärahakauden alkua.

Pykälään 2 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi vanhempainrahakauden päätyttyä välittömästi pidettävä isyysrahakausi. Ehdotettu muutos merkitsisi sitä, että hoitolisää määrättäessä perheen tulona otettaisiin huomioon isyysrahasta vain se osa, joka ylittää hoitorahojen yhteismäärän.

13 §. Lainkohdassa säädetään niistä etuuksista, joita saadessaan perheellä ei ole oikeutta osittaiseen hoitorahaan. Voimassa olevan lain perusteella perhe ei ole oikeutettu osittaiseen hoitorahaan ajalta, jolloin heillä on oikeus äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaan. Näin ollen ei ole myöskään tarkoituksenmukaista, että osittaista hoitorahaa maksettaisiin, jos vanhemmat vanhempainrahakaudella tekevät osa-aikatyötä. Esityksessä ehdotetaan pykälän 3 momenttiin lisättäisiin myös osittainen vanhempainraha.

1.5. Laki vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajalle

1 §. Lainkohdassa säädetään työnantajan oikeudesta saada korvausta, jos työnantaja on velvollinen maksamaan työntekijälle vuosilomapalkkaa tai lomakorvausta siltä ajalta, jolta työntekijä, olematta työssä, on saanut sairausvakuutuslaissa tarkoitettua erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa. Korvaukseen ei olisi oikeutta, jos työntekijä saisi osittaista vanhempainrahaa osa-aikatyötä tehdessään. Työnantajalla olisi kuitenkin oikeus korvaukseen tilanteessa, kun työntekijä olisi hänen työstään vanhempainvapaalla, mutta saisi osittaista vanhempainrahaa tehden osa-aikatyötä toiselle työnantajalle. Korvauksen saamisen edellytyksenä olisi tietenkin, että työnantaja olisi maksanut työntekijälle kyseiseltä ajalta vuosilomapalkkaa tai lomakorvausta. Tällaisessa tilanteessa oikeutta korvaukseen ei siten olisi työnantajalla, jonka työssä osa-aikatyö tehdään työntekijän saadessa samalta ajalta osittaista vanhempainrahaa.

2 §. Lainkohdassa säädetään työnantajalle vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavan

vuosilomakustannusten korvauksen laskentatavasta ja korvauksen määrästä. Korvausta suoritetaan jokaiselta kalenterikuukaudelta, jolta vuosilomaa on kertynyt äitiys-, erityisäitiys-, isyys- tai vanhempainrahakaudelta edellyttäen, että päivärahapäiviä on kalenterikuukaudessa vähintään 14. Korvausta maksetaan 2,5 päivältä kalenterikuukaudessa ja korvaus on maksetun päivärahan suuruinen. Mikäli päivärahan määrä on kalenterikuukauden aikana vaihdellut esimerkiksi työssäolon vuoksi, vakiintuneen käytännön mukaan vuosilomakustannusten perusteella maksettava korvaus on kalenterikuukauden keskimääräisen etuuden suuruinen. Pykälän 3 momenttia esitetään muutettavaksi siten, että korvauksen vakiintunut laskentatapa määriteltäisiin myös laissa. Korvausta ei kuitenkaan makseta enempää kuin se määrä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksamaan vuosilomapalkkana tai lomakorvauksena.

3 §. Pykälässä säädetään vuosilomakustannuskorvauksen hakemusmenettelystä. Korvausta tulee lain mukaan hakea Kansaneläkelaitokselta ja korvaus maksetaan jälkikäteen työnantajan maksettua kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskevan vuosilomapalkan tai lomakorvauksen. Korvauksen hakemisen, maksamisen ja muutoksenhaun osalta lakiin sisältyy viittaussäännös sairausvakuutuslakiin.

Käytännössä nykyinen hakemusmenettely on johtanut siihen, että työnantajat ovat joutuneet tekemään Kansaneläkelaitoksella kaksi eri hakemusta. Esityksessä ehdotetaan nykyistä korvausmenettelyä yksinkertaistettavaksi siten, että työnantaja voisi hakea korvausta yhdellä hakemuksella erityisäitiys-, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä. Työnantaja voisi siten hakea korvausta yhdellä hakemuksella työntekijän vanhempainpäiväraha-oikeuden päätyttyä. Korvausta haettaisiin siten työntekijän pidettyä kaikki kyseisen lapsen vuoksi pidettävät vanhempainpäivärahakaudet, esimerkiksi äitiys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä tai isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä. Korvausta ei esityksen mukaan haettaisi enää lomanmääräytymisvuosittain, vaan työnantaja voisi hakea korvausta yhdellä hakemuksella koko vanhempainpäivärahakauden ajalta aiheutuneista kustannuksista, vaikka van-

hempainpäiväraha-kausi kohdistuisi kahdelle eri lomanmääräytymisvuodelle.

Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös korvauksen suorittamisesta myös niistä työntekijälle kertyvistä vuosilomapäivistä, jotka työntekijä on työnantajansa kanssa sopinut pidettäväksi myöhemmin säästövapaana. Laissa ei enää edellytettäisi, että työnantaja on ennen korvauksen hakemista maksanut kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskevan lain vuosilomapalkan tai lomakorvauksen. Näin myös säästövapaaseen siirretyistä lomapäivistä voitaisiin korvaus suorittaa. Työnantajalle maksettava lomakustannuskorvaus jäisi kuitenkin aina määrältään pienemmäksi kuin työnantajan työntekijälleen maksama vuosilomapalkka, vaikka osa lomapäivistä olisi siirretty säästövapaaseenkin.

Pykälän 2 momenttiin ehdotetaan informaatiivisuuden vuoksi lisättäväksi nimenomainen säännös korvauksen hakuajasta. Nykyisin korvauksen hakemisen osalta viitataan sairausvakuutuslakiin. Korvausta olisi esityksen mukaan haettava kuuden kuukauden kuluessa vanhempainpäiväraha-kauden päättymisestä.

2. Tarkemmat säännökset

Sairausvakuutusasetuksessa on tarkemmat säännökset päiväraho-oikeuden maksamisen alkamisajankohdasta, vanhempainpäivärahaa haettaessa esitettävistä selvityksistä sekä päivärahojen maksamisesta siihen oikeutetulle vanhemmalle. Sairausvakuutuslain säännösten muuttaminen esityksessä esitetyn mukaisesti edellyttää vastaavien tarkentavien muutosten tekemistä myös sairausvakuutusasetukseen. Tämän vuoksi sairausvakuutusasetuksen 9 §:ää, 14 §:n 3 ja 4 momenttia, 18 §:n 1 ja 4—6 momentteja, 18 a §:ää sekä 18 b §:n 1 momenttia tulisi muuttaa siten, että säännöksissä tulee huomioiduksi osittaisen vanhempainrahan sekä isyysraha-kauden lisä-

päivien edellyttämät muutostarpeet.

3. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Isyysrahan osalta ehdotettuja muutoksia sovellettaisiin sairausvakuutuslain voimaan tultua alkaviin isyysraha-kausiin edellyttäen, että ensimmäinen kyseisestä lapsesta johtuva isyysraha-kausi alkaa lain tultua voimaan. Sairausvakuutuslakia kuitenkin sovellettaisiin vanhempainraha-kauden jälkeen välittömästi suoritettavaan isyysrahaan, jos vanhempainraha-kausi päättyy tämän lain tultua voimaan. Tämä tarkoittaisi sitä, että vanhempainraha-kauden päättyessä 2.1.2003 ja jos isä on pitänyt vanhempainvapaata 12 arkipäivää, isä olisi oikeutettu jäämään 3.1.2003 alkaen isyysvapaalle enintään 12 arkipäivän pituiseksi kaudeksi.

Esityksen mukaan sairausvakuutuslain säännöksiä sovellettaisiin äitiys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan, jos äitiysraha-kausi alkaa tämän lain voimassa ollessa.

Työnantajalle suoritettavien vuosilomakustannuskorvausten osalta muutokset tulisivat voimaan 1.1.2003.

4. Säättämisjärjestys

Tämä hallituksen esityksen sisältämät lakiehdotukset parantavat vakuutettujen etuuksia ja tarjoavat perheille yhä joustavimmat ja monipuolisemmat mahdollisuudet käyttäen vastasyntyneen lapsen hoitamiseen tarkoitettuja perhevapaita. Näin ollen lakiehdotukset voidaan käsitellä normaalissa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Edellä olevan perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset.

1.

Laki**sairausvakuutuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 4 päivänä heinäkuuta 1963 annetun sairausvakuutuslain (364/1963) 14 §:n 1 momentti ja sen edellä oleva väliotsikko, 21 §:n 1, 3 ja 4 momentti, 22 §:n 5 momentti, 23 §:n 2—4 momentti, 23 a § ja 30 §:n 3 momentin 2 a ja b kohta sekä 5 ja 6 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 14 §:n 1 momentti laissa 1500/1995 ja sen edellä oleva väliotsikko laissa 1192/1990, 21 §:n 1 momentti laissa 1324/1990, 3 momentti laissa 1501/1994 ja 4 momentti laissa 1210/1996, 22 §:n 5 momentti laissa 1500/1995, 23 §:n 2—4 momentti mainituissa laissa 1210/1995 ja laissa 892/2000, 23 a § laeissa 32/1985 ja 458/1986, 30 §:n 3 momentin 2 a ja b kohta mainituissa laeissa 1324/1990 ja 892/2000 sekä 5 ja 6 momentti laeissa 1192/1990 ja 832/1996, sekä

lisätään 21 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 1324/1990, 1501/1994 ja 1210/1996, uusi 5 momentti sekä 22 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainituissa laissa 1500/1995 ja laissa 640/2001, uusi 5 momentti, jolloin muutettu 5 momentti siirtyy 6 momentiksi seuraavasti:

Päiväraha, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha sekä osittainen vanhempainraha, erityisäitiysraha sekä erityishoitoraha

14 §

Sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseksi suoritetaan päivärahaa sekä raskauden ja synnytyksen johdosta äitiysrahaa ja lapsen tai ottolapsen hoidon johdosta isyys- ja vanhempainrahaa sekä osittaista vanhempainrahaa, sikiön kehitykselle tai raskaudelle aiheutuvan vaaran johdosta erityisäitiysrahaa sekä sairaan lapsen hoitoon ja kuntoutukseen osallistumisen johdosta erityishoitoraha.

21 §

Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan on oikeus vakuutetulla, joka on asunut Suomessa vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa tai 5 momentissa tarkoitettua lapsen hoitoon ottamista.

Oikeus saada isyys- ja vanhempainrahaa on lapsen isällä, joka osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Osittaiseen vanhempainrahaan lapsen isällä on kuitenkin oikeus 4 momentin mukaisesti osa-aikatyötä tehdessään. Tätä lakia sovelletaan lapsen isään, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään, sekä vakuutettuun, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Jos äiti ei osallistu lapsen hoitoon, isällä on lapsen hoidosta vastatesaan oikeus vanhempainrahaan, vaikka äiti ja isä eivät enää elä yhteisessä taloudessa.

Tämän pykälän 2, 3 ja 5 momenteissa tarkoitetut vakuutetut voivat keskenään sopia tavalla, joka jakaa vanhempainrahoikeuden siten, että heillä molemmilla on samanaikaisesti oikeus osittaiseen vanhempainrahaan. Osittaiseen vanhempainrahaan on oikeus, jos lapsen äiti ja isä ovat kumpikin sopineet työnantajensa kanssa osa-aikatyöstä vanhempainrahakaudella siten, että kum-

mankin työaika ja palkka ovat 40—60 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja kokoaikatyön palkasta. Sopimus osa-aikatyöstä on tehtävä vähintään kahden kuukauden jaksoksi kerrallaan. Yrittäjän oikeus osittaiseen vanhempainrahaan edellyttää, että omassa yrityksessä tehty työ vähenee 40—60 prosenttiin aiemmasta vähintään kahden kuukauden ajaksi. Osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksenä on, että vanhemmat hoitavat lastaan itse.

Oikeus saada vanhempainrahaa ja osittaista vanhempainrahaa 4 momentin mukaisesti osa-aikatyötä tehdessään on myös sellaisella vakuutetulla, joka on ottanut hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoitukseen ottaa hänet ottop lapsekseen edellyttäen, että vakuutettu osallistuu lapsen hoitoon eikä ole vanhempainrahakauden aikana ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Tätä oikeutta ei ole kuitenkaan sellaisella vakuutetulla, joka on ottanut ottop lapsekseen vuotta vanhemman lapsen ja on avioliitossa tai avioliittoa solmimatta elää ottop lapseksi otettavan lapsen vanhemman tai ottovan vanhemman kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisessa suhteessa. Vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan oikeutetulla isällä on vastaavasti oikeus isyyssrahaan.

22 §

Lain 21 §:n 4 momentissa tarkoitettujen osittaisen vanhempainrahan määrä on puolet 1 momentissa säädetyn määrän suuruudesta.

Vakuutetulle, joka saa vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä, työttömyyseläkettä tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä kansaneläkelain 22 §:n 1 momentin, työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainittujen säännösten tai määräysten, liikennevakuutuslain tai tapaturmavakuutuslain perusteella, suoritetaan äitiys-, isyys- ja vanhempainraha 1 momentissa tarkoitettua vähimmäismäärän suuruisena.

23 §

Vanhempainrahaa suoritetaan äitiysrahakauden päättymisestä lukien lapsen äidille tai

isälle, kunnes äitiysrahakauden alkamisesta on ensimmäinen suorituspäivä mukaan lukien kulunut 263 arkipäivää. Kun lapsia on syntynyt samalla kertaa useampia kuin yksi, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Pidennys voidaan suorittaa myös äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana. Jos äitiysrahakausi on 1 momentin mukaisesti alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään niin monella arkipäivällä kuin äitiysrahakausi on alkanut 30 arkipäivää aikaisemmalla ajalla.

Edellä 21 § 3 momentissa tarkoitettulla vakuutetulla on oikeus yhteensä 18 arkipäivältä suoritettavaan isyyssrahaan joko äitiys- tai vanhempainrahakaudella siten, että isyyssrahaa voidaan suorittaa enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Mikäli isälle on suoritettu 21 §:n 3 momentissa tarkoitettua vanhempainrahaa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua osittaista vanhempainrahaa vähintään viimeiset vanhempainrahakauden 12 arkipäivää yhdenjaksoisesti, hänellä on lisäksi oikeus yhteen enintään 12 arkipäivältä suoritettavaan yhdenjaksoiseen isyyssrahakautteen välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä. Asevelvollisena vakinaisessa palveluksessa, aseettomana, reserviläisenä tai nostoväkeen kuuluvana puolustusvoimien palveluksessa taikka siviilipalvelusmiehenä olevalle isälle suoritetaan samoin edellytyksin isyyssrahaa loman tai isyysvapaan ajalta. Isyyssraha on tällöin 22 §:n 1 momentissa tarkoitettua vähimmäispäivärahan suuruinen.

Ottolapsen hoidon johdosta suoritetaan vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa 21 § 5 momentissa tarkoitettulle vakuutetulle tai hänen puolisolleen jokaiselta arkipäivältä, jonka hoito jatkuu, kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin vähintään 180 arkipäivältä. Kun ottop lapseksi on samanaikaisesti otettu yhtä useampi lapsi, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Pidennys voidaan suorittaa myös vanhempainrahakauden aikana Edellä 21 §:n 5 momentissa tarkoitettulla vakuutetulla on oikeus yhteensä 18 arkipäivältä suoritettavaan isyyssrahaan vanhempainraha-

kaudella siten, että isyyssrahaa voidaan suorittaa enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Mikäli vakuutetulle on suoritettu 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua osittaista vanhempainrahaa tai 21 §:n 5 momentissa tarkoitettua vanhempainrahaa vähintään viimeiset 12 arkipäivää yhdenjaksoisesti, hänellä on lisäksi oikeus enintään 12 arkipäivältä suoritettavaan isyyssrahaan välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä.

23 a §

Jos lapsen äiti tulee äitiysrahan suorittamisaikana sairauden johdosta kykenemättömäksi hoitamaan lastaan siten, että hänen sairautensa jatkuu 19 §:n 1 momentissa säädetyn määräajan jälkeenkin, maksetaan isälle, joka hoitaa lasta ja vastaa lapsen huollosta eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä, 23 §:n säännöksestä poiketen vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa voidaan maksaa isälle äitiysrahakaudella enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiysrahaa on jäänyt äidille suorittamatta sellaisen sairauden vuoksi, jonka johdosta äiti on kykenemätön hoitamaan lastaan.

Jos lapsen äiti kuolee äitiys- ja vanhempainrahan suorittamisaikana, maksetaan isälle, joka hoitaa lasta ja vastaa lapsen huollosta, 23 §:n säännöksestä poiketen vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa maksetaan enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiys- ja vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta suorittamatta.

Jos isä on ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä, hänelle suoritettavan vanhempainrahan määrä on 2 momentissa tarkoitettulta ajalta vähimmäispäivärahan suuruinen. Jos lapsen isä 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ei hoida lasta eikä vastaa lapsen huollosta, vanhempainraha suoritetaan muulle lapsen huollosta vastaavalle vakuutetulle, johon tällöin sovelletaan mitä edellä on säädetty lapsen isästä.

30 §

Tämän lain mukaisia etuuksia on haettava:

2 a) isyyssrahaa viimeistään kahden kuukauden kuluessa vanhempainrahakauden päättymisestä;

2 b) vanhempainrahaa ja osittaista vanhempainrahaa viimeistään kuukautta ennen sitä päivää, josta alkaen sitä halutaan saada;

Jollei synnyttäjä ole käynyt lääkärin suorittamassa jälkitarkastuksessa aikaisintaan viisi ja viimeistään kaksitoista viikkoa synnytyksen jälkeen, oikeutta vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan ei ole, jollei kansaneläkelaitos erityisistä syistä toisin päättä. Tarkemmat säännökset jälkitarkastuksesta annetaan asetuksella.

Jollei myönnettyä päivärahaa tai äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa taikka osittaista vanhempainrahaa, erityisäitiysrahaa taikka erityishoitorahaa ole nostettu kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun se on ollut vakuutetun nostettavissa, taikka maksettavaksi myönnettyä korvausta sairauden tai raskauden tai synnytyksen aiheuttamista kustannuksista kuuden kuukauden kuluessa sen myöntämisestä, on oikeus etuuteen menetetty, mikäli ei erityisestä syystä katsota kohtuulliseksi toisin päättää.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Lakia sovelletaan äitiys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan, jos oikeus äitiysrahaan alkaa lain tultua voimaan.

Lakia sovelletaan isyyssrahaan, jos ensimmäinen kyseisestä lapsesta johtuva isyyssrahakausi alkaa lain tultua voimaan.

Lakia sovelletaan kuitenkin lain 23 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuun vanhempainrahakauden jälkeen välittömästi suoritettavaan isyyssrahaan, jos vanhempainrahakausi päättyy lain tultua voimaan.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

2.

Laki**työsopimuslain 2 §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään 26 päivänä tammikuuta 2001 annetun työsopimuslain (55/2001) 4 luvun 2 §:ään uusi 2 ja 3 momentti seuraavasti:

2 §

Työnteko äitiys- ja vanhempainrahakauden aikana

Työnantaja ja työntekijä voivat sopia osa-aikatyöstä ja sen ehdoista sairausvakuutuslain 23 §:n 2 momentissa säädetyn vanhempainrahakauden aikana. Työntekijän oikeudesta osittaiseen vanhempainrahaan säädetään sairausvakuutuslain 21 §:n 4 momentissa.

Osa-aikatyön keskeyttämisestä sekä ehtojen muuttamisesta on sovittava. Jos sopimukseen ei päästä, työntekijällä on oikeus perustellusta syystä keskeyttää osa-aikatyö sekä palata joko tämän luvun 1 §:ssä tarkoitetulle vanhempainvapaalle tai noudattamaan aikaisempaa työaikaansa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

3.

Laki**lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä tammikuuta 1973 lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) 11 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1290/1999, seuraavasti:

11 a §

Sen lisäksi, mitä 11 §:ssä säädetään, kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada lapselle kunnan järjestämän 1 §:n 2 tai 3 mo-

mentissa tarkoitetun päivähoitopaikan sen ajan päätyttyä, jolta voidaan suorittaa sairausvakuutuslaissa (364/1963) tarkoitettua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa taikka vanhempainraha-

kauden päätyttyä välittömästi pidetyn isyysrahakauden jälkeen, ja että lapsi voi olla päivähoidossa siihen saakka, kunnes hän siirtyy perusopetuslaissa tarkoitettuna oppivelvollisena perusopetukseen. Päivähoitoa on kuitenkin järjestettävä osa-aikaisesti, kun lapsi ennen perusopetuslaissa tarkoitettua oppivelvollisuuskäyttäytymistä osallistuu perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lapsen

vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

4.

Laki

lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä joulukuuta 1996 lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain (1128/1996) 4 §:n 5 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 13 §:n 3 momentti, seuraavasti:

4 §

Hoitoraha

Kotihoidon tuen hoitorahana maksetaan ajalta, jolta perheellä on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista erityisäitiys-, äitiys-, vanhempain- tai osittaista vanhempainrahaa taikka isyysrahaa välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä pidettävältä isyysrahakaudelta, kuitenkin vain perheen hoitorahaan oikeuttavista lapsista kulloinkin maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän ja sairausvakuutuslain (364/63) 22 §:n 1 tai 5 momentin mukaisen edellä mainitun etuuden erotus. Jos perheellä ei ole oikeutta erityisäitiys-, äitiys-, vanhempain- tai osittaiseen vanhempainrahaan maksetaan kotihoidon tuen hoitorahana sairausvakuutuslain mukaisen edellä tarkoitettun ajan päättämiseen saakka perheen hoitorahaan oikeutta-

vista lapsista maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen ja sairausvakuutuslain 22 §:n 1 tai 5 momentissa tarkoitettun vähimmäismäärän erotus.

6 §

Hoitolisän määräytyminen

Jos kotihoidon tuen hoitolisää maksetaan sairausvakuutuslain mukaisen erityisäitiys-, äitiys-, vanhempain- tai osittaisen vanhempainrahakauden taikka välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä pidettävän isyysrahakauden aikana, otetaan edellä mainitusta etuudesta tulona huomioon vain se osa, joka ylittää niiden kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän, joihin perhe kunakin aikana on oikeutettu.

13 §
Osittainen hoitoraha

Osittaista hoitorahaa ei makseta ajalta, jolta perheellä on oikeus saada äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa. Jos perheellä ei ole oikeutta äitiys-, isyys-, vanhempain- eikä osittaiseen vanhempainrahaan, ei tukea kuitenkaan makseta ennen kuin sairausvakuutuslain mukainen

edellä tarkoitettu aika on päättynyt. Tukea ei myöskään makseta erityisäitiysrahan maksumisajalta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

5.

Laki

vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajalle annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 30 päivänä maaliskuuta 1994 vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajille annetun lain (238/1994) 1 §, 2 §:n 3 momentti ja 3 §, seuraavasti:

1 §

Jos työnantaja on velvollinen maksamaan työntekijälle vuosilomapalkkaa tai loma-korvausta siltä ajalta, jolta työntekijä, olematta työssä, on saanut erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa, työnantajalla on oikeus saada korvausta sairausvakuutusjärjestelmästä siten kuin tässä laissa säädetään. Työnantajalla on oikeus korvaukseen edellä mainituilla edellytyksillä myös silloin, kun työntekijä on vanhempainvapaalla, mutta saa osittaista vanhempainrahaa tehden osa-aikatyötä toiselle työnantajalle. Tätä lakia sovelletaan myös virkasuhteeseen.

2 §

Korvaus on päivää kohden työntekijälle vuosiloman kertymisajalta maksetun erityisäitiys-, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan suuruinen. Erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahan määrän vaihdeltaessa 1 momentissa tarkoitetun kalenterikuukauden aikana korvaus on keskimääräisen edellä mainitun etuuden suuruinen. Korvausta ei makseta enempää kuin se määrä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksamaan vuosilomapalkkana tai lomakorvauksena.

3 §

Korvausta on haettava kansaneläkelaitokselta. Korvaus maksetaan jälkikäteen erityisäitiys-, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahakauden päätyttyä. Korvausta suoritetaan myös niistä työntekijälle kertyneistä vuosilomapäivistä, jotka työntekijä on säästänyt vuosilomalain 4 a §:n mukaisesti pidettäväksi myöhemmin säästövapaana.

Korvausta haetaan kuuden kuukauden kuluessa vanhempainpäivärahaikauden päätty-

misestä. Korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksenhaussa menetellään siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään työnantajan oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-kuuta 2003.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 17 päivänä syyskuuta 2002

Tasavallan Presidentti

TARJA HALONEN

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeri *Maija Perho*

*Liite
Rinnakkaistekstit*

1.

Laki

sairausvakuutuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan 4 päivänä heinäkuuta 1963 annetun sairausvakuutuslain (364/1963) 14 §:n 1 momentti ja sen edellä oleva väliotsikko, 21 §:n 1, 3 ja 4 momentti, 22 §:n 5 momentti, 23 §:n 2—4 momentti, 23 a § ja 30 §:n 3 momentin 2 a ja b kohta sekä 5 ja 6 momentti,

sellaisina kuin ne ovat, 14:n 1 momentti laissa 1500/1995 ja sen edellä oleva väliotsikko laissa 1192/1990, 21 §:n 1 momentti laissa 1324/1990, 3 momentti laissa 1501/1994 ja 4 momentti laissa 1210/1996, 22 §:n 5 momentti laissa 1500/1995, 23 §:n 2—4 momentti mainituissa laissa 1210/1995 ja laissa 892/2000, 23 a § laeissa 32/1985 ja 458/1986, 30 §:n 3 momentin 2 a ja b kohta mainituissa laeissa 1324/1990 ja 892/2000 sekä 5 ja 6 momentti laeissa 1192/1990 ja 832/1996, sekä

lisätään 21 §:ään, sellaisena kuin se on mainituissa laeissa 1324/1990, 1501/1994 ja 1210/1996, uusi 5 momentti sekä 22 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi mainituissa laissa 1500/1995 ja laissa 640/2001, uusi 5 momentti, jolloin muutettu 5 momentti siirtyy 6 momentiksi seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Päiväraha, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha, erityisäitiysraha sekä erityishoitoraha

14 §

Sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseksi suoritetaan päivärahaa sekä raskauden ja synnytyksen johdosta äitiysrahaa ja lapsen tai ottolapsen hoidon johdosta isyys- ja vanhempainrahaa, sikiön kehitykselle tai raskaudelle aiheutuvan vaaran johdosta erityisäitiysrahaa sekä sairaan lapsen hoitoon ja kuntoutukseen osallistumisen johdosta erityishoitorahaa.

Ehdotus

Päiväraha, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha sekä osittainen vanhempainraha, erityisäitiysraha sekä erityishoitoraha

14 §

Sairaudesta johtuvan työkyvyttömyyden aiheuttaman ansionmenetyksen korvaamiseksi suoritetaan päivärahaa sekä raskauden ja synnytyksen johdosta äitiysrahaa ja lapsen tai ottolapsen hoidon johdosta isyys- ja vanhempainrahaa *sekä osittaista vanhempainrahaa*, sikiön kehitykselle tai raskaudelle aiheutuvan vaaran johdosta erityisäitiysrahaa sekä sairaan lapsen hoitoon ja kuntoutukseen osallistumisen johdosta erityishoitorahaa.

21 §

Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan on oikeus vakuutetulla, joka on asunut Suomessa vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa tai 4 momentissa tarkoitettua lapsen hoitoon ottamista.

Oikeus saada isyys- ja vanhempainrahaa on lapsen isällä, joka osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Tätä lakia sovelletaan lapsen isään, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään, sekä vakuutettuun, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Jos äiti ei osallistu lapsen hoitoon, isällä on lapsen hoidosta vastatessaan oikeus vanhempainrahaan, vaikka äiti ja isä eivät enää elä yhteisessä taloudessa.

Oikeus saada vanhempainrahaa on myös sellaisella vakuutetulla, joka on ottanut hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet ottolapsekseen edellyttäen, että vakuutettu osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa ko-

21 §

Äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaan *sekä osittaiseen vanhempainrahaan* on oikeus vakuutetulla, joka on asunut Suomessa vähintään 180 päivää välittömästi ennen laskettua synnytysaikaa tai 5 momentissa tarkoitettua lapsen hoitoon ottamista.

Oikeus saada isyys- ja vanhempainrahaa on lapsen isällä, joka osallistuu lapsen hoitoon eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. *Osittaiseen vanhempainrahaan lapsen isällä on kuitenkin oikeus 4 momentin mukaisesti osa-aikatyötä tehdessään.* Tätä lakia sovelletaan lapsen isään, joka on avioliitossa lapsen äidin kanssa eikä asu välien rikkoutumisen vuoksi hänestä erillään, sekä vakuutettuun, joka avioliittoa solmimatta jatkuvasti elää lapsen äidin kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa. Jos äiti ei osallistu lapsen hoitoon, isällä on lapsen hoidosta vastatessaan oikeus vanhempainrahaan, vaikka äiti ja isä eivät enää elä yhteisessä taloudessa.

Tämän pykälän 2, 3 ja 5 momenteissa tarkoitettua vakuutettua voivat keskenään sopia tavalla jakaa vanhempainraha-oikeuden siten, että heillä molemmilla on samanaikaisesti oikeus osittaiseen vanhempainrahaan. Osittaiseen vanhempainrahaan on oikeus, jos lapsen äiti ja isä ovat kumpikin sopineet työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä vanhempainrahakaudella siten, että kummankin työaika ja palkka ovat 40–60 prosenttia alalla sovellettavasta kokoaikaisen työntekijän enimmäistyöajasta ja kokoaikatyön palkasta. Sopimus osa-aikatyöstä on tehtävä vähintään kahden kuukauden jaksoksi kerrallaan. Yrittäjän oikeus osittaiseen vanhempainrahaan edellyttää, että omassa yrityksessä tehty työ vähenee 40–60 prosenttiin aiemmasta vähintään kahden kuukauden ajaksi. Osittaisen vanhempainrahan saamisen edellytyksenä on, että vanhemmat hoitavat lastaan itse.

Oikeus saada vanhempainrahaa ja osittaista vanhempainrahaa 4 momentin mukaisesti osa-aikatyötä tehdessään on myös sellaisella vakuutetulla, joka on ottanut hoitoonsa seitsemää vuotta nuoremman lapsen tarkoituksenaan ottaa hänet ottolapsekseen

din ulkopuolella suoritettavassa työssä. Tätä oikeutta ei ole kuitenkaan sellaisella vakuutetulla, joka on avioliitossa tai avioliittoa solmimatta elää ottolapseksi otettavan lapsen vanhemman tai ottovanhemman kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisessa suhteessa. Vanhempainrahaan oikeutetulla isällä on vastaavasti oikeus isyysrahaan.

edellyttäen, että vakuutettu osallistuu lapsen hoitoon eikä ole vanhempainrahakauden aikana ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä. Tätä oikeutta ei ole kuitenkaan sellaisella vakuutetulla, joka on *ottanut ottolapsekseen vuotta vanhemman lapsen ja* on avioliitossa tai avioliittoa solmimatta elää ottolapseksi otettavan lapsen vanhemman tai ottovanhemman kanssa yhteisessä taloudessa avioliitonomaisessa suhteessa. Vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan oikeutetulla isällä on vastaavasti oikeus isyysrahaan.

22 §

Vakuutetulle, joka saa vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä, työttömyyseläkettä tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä kansaneläkelain, työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainittujen säännösten tai määräysten, liikennevakuutuslain tai tapaturmavakuutuslain perusteella, suoritetaan, äitiys-, isyys- ja vanhempainraha 1 momentissa tarkoitetun vähimmäismäärän suuruisena.

Lain 21 §:n 4 momentissa tarkoitetun osittaisen vanhempainrahan määrä on puolet 1 momentissa säädetyn määrän suuruudesta.

Vakuutetulle, joka saa vanhuuseläkettä tai varhennettua vanhuuseläkettä, työttömyyseläkettä tai täyttä työkyvyttömyyseläkettä kansaneläkelain 22 §:n 1 momentin, työntekijäin eläkelain 8 §:n 4 momentissa mainittujen säännösten tai määräysten, liikennevakuutuslain tai tapaturmavakuutuslain perusteella, suoritetaan äitiys-, isyys- ja vanhempainraha 1 momentissa tarkoitetun vähimmäismäärän suuruisena.

23 §

Vanhempainrahaa suoritetaan äitiysrahakauden päättymisestä lukien lapsen äidille tai isälle, kunnes äitiysrahakauden alkamisesta on ensimmäinen suorituspäivä mukaan lukien kulunut 263 arkipäivää. Kun lapsia on syntynyt samalla kertaa useampia kuin yksi, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Jos äitiysrahakausi on 1 momentin mukaisesti alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään niin monella arkipäivällä kuin äitiysrahakausi on alkanut 30 arkipäivää aikaisemmalta ajalta.

Vanhempainrahaa suoritetaan äitiysrahakauden päättymisestä lukien lapsen äidille tai isälle, kunnes äitiysrahakauden alkamisesta on ensimmäinen suorituspäivä mukaan lukien kulunut 263 arkipäivää. Kun lapsia on syntynyt samalla kertaa useampia kuin yksi, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. *Pidennys voidaan suorittaa myös äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana.* Jos äitiysrahakausi on 1 momentin mukaisesti alkanut aikaisemmin kuin 30 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään niin monella arkipäivällä kuin äitiysrahakausi on alkanut 30 arkipäivää aikaisemmalta ajalta.

Edellä 21 §:n 3 momentissa tarkoitetulla vakuutetulla on oikeus yhteensä 18 arkipäi-

Edellä 21 § 3 momentissa tarkoitetulla vakuutetulla on oikeus yhteensä 18 arkipäi-

vältä suoritettavaan isyysrahaan joko äitiys- tai vanhempainrahakaudella. Isyysrahaa suoritetaan enintään neljältä erilliseltä yhdenjaksoiselta kaudelta. Asevelvollisena vakinaisessa palveluksessa, aseettomana, reserviläisenä tai nostoväkeen kuuluvana puolustusvoimien palveluksessa taikka siviilipalvelusmiehenä olevalle isälle suoritetaan samoin edellytyksin isyysrahaa loman tai isyysvapaan ajalta. Isyysraha on tällöin 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun vähimmäispäivärahan suuruinen.

vältä suoritettavaan isyysrahaan joko äitiys- tai vanhempainrahakaudella *siten, että isyysrahaa voidaan suorittaa enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Mikäli isälle on suoritettu 21 §:n 3 momentissa tarkoitettua vanhempainrahaa tai 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua osittaista vanhempainrahaa vähintään viimeiset vanhempainrahakauden 12 arkipäivää yhdenjaksoisesti, hänellä on lisäksi oikeus yhteen enintään 12 arkipäivältä suoritettavaan yhdenjaksoiseen isyysrahakauteen välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä.* Asevelvollisena vakinaisessa palveluksessa, aseettomana, reserviläisenä tai nostoväkeen kuuluvana puolustusvoimien palveluksessa taikka siviilipalvelusmiehenä olevalle isälle suoritetaan samoin edellytyksin isyysrahaa loman tai isyysvapaan ajalta. Isyysraha on tällöin 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun vähimmäispäivärahan suuruinen.

Ottolapsen hoidon johdosta suoritetaan vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa 21 § 5 momentissa tarkoitetulle vakuutetulle tai hänen puolisolleen jokaiselta arkipäivältä, jonka hoito jatkuu, kunnes lapsen syntymästä on kulunut 234 arkipäivää, kuitenkin vähintään 180 arkipäivältä. Kun ottolapseksi on samanaikaisesti otettu yhtä useampi lapsi, vanhempainrahan suorittamisaikaa pidennetään 60 arkipäivällä kutakin yhtä useampaa lasta kohti. Piden- nys voidaan suorittaa myös vanhempainrahakauden aikana Edellä 21 §:n 5 momentissa tarkoitetulla vakuutetulla on oikeus yhteensä 18 arkipäivältä suoritettavaan isyysrahaan vanhempainrahakaudella siten, että isyysrahaa voidaan suorittaa enintään neljältä yhdenjaksoiselta kaudelta. Mikäli vakuutetulle on suoritettu 21 §:n 4 momentissa tarkoitettua osittaista vanhempainrahaa tai 21 §:n 5 momentissa tarkoitettua vanhempainrahaa vähintään viimeiset 12 arkipäivää yhdenjaksoisesti, hänellä on lisäksi oikeus enintään 12 arkipäivältä suori- tettavaan isyysrahaan välittömästi vanhem- painrahakauden päättyttyä.

23 a §

Jos lapsen äiti kuolee äitiys- tai vanhem-

23 a §

Jos lapsen äiti tulee äitiysrahan suoritta-

painrahan suorittamisaikana, maksetaan isälle, joka vastaa lapsen huollosta, 23 §:n säännöksestä poiketen vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa maksetaan enintään niin monelta arkipäivältä, kuin äitiys- ja vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta suorittamatta. Jos isä on ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä, hänelle suoritettavan vanhempainrahan määrä on tältä ajalta vähimmäispäivärahan suuruinen. Jos lapsen isä ei vastaa lapsen huollosta, vanhempainraha suoritetaan muulle lapsen huollosta vastaavalle vakuutetulle, johon tällöin sovelletaan, mitä edellä on säädetty lapsen isästä.

Edellä 1 momentissa mainittua vanhempainrahaa ja päivärahaa ei makseta vakuutetulle samalta ajalta.

Mitä tässä pykälässä on säädetty äidistä ja isästä, sovelletaan myös ottoäitiin ja ottoisään.

misaikana sairauden johdosta kykenemättömäksi hoitamaan lastaan siten, että hänen sairautensa jatkuu 19 §:n 1 momentissa säädetyn määräajan jälkeenkin, maksetaan isälle, eikä ole ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä, joka hoitaa lasta ja vastaa lapsen huollosta, 23 §:n säännöksestä poiketen vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa voidaan maksaa isälle äitiysrahakaudella enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiysrahaa on jäänyt äidille suorittamatta sellaisen sairauden vuoksi, jonka johdosta äiti on kykenemätön hoitamaan lastaan.

Jos lapsen äiti kuolee äitiys- ja vanhempainrahan suorittamisaikana, maksetaan isälle, joka hoitaa lasta ja vastaa lapsen huollosta, 23 §:n säännöksestä poiketen vanhempainrahaa. Vanhempainrahaa maksetaan enintään niin monelta arkipäivältä kuin äitiys- ja vanhempainrahaa on jäänyt äidin kuoleman johdosta suorittamatta.

Jos isä on ansiotyössä tai muussa kodin ulkopuolella suoritettavassa työssä, hänelle suoritettavan vanhempainrahan määrä on 2 momentissa tarkoitettulta ajalta vähimmäispäivärahan suuruinen. Jos lapsen isä 2 momentissa tarkoitettussa tilanteessa ei hoida lasta eikä vastaa lapsen huollosta, vanhempainraha suoritetaan muulle lapsen huollosta vastaavalle vakuutetulle, johon tällöin sovelletaan mitä edellä on säädetty lapsen isästä.

30 §

Tämän lain mukaisia etuuksia on haettava:

2 a) isyysrahaa kahden kuukauden kuluessa isyysrahaoikeuden päättymisestä;

2 b) vanhempainrahaa viimeistään kuukautta ennen sitä päivää, josta alkaen sitä halutaan saada;

Jollei synnyttäjä ole käynyt lääkärin suorittamassa jälkitarkastuksessa aikaisintaan viisi ja viimeistään kaksitoista viikkoa synnytyksen jälkeen, oikeutta vanhempainrahaan ei ole eikä isällä oikeutta vanhempainrahakaudella isyysrahaan, jollei kansanelä-

Tämän lain mukaisia etuuksia on haettava:

2 a) isyysrahaa viimeistään kahden kuukauden kuluessa vanhempainrahakauden päättymisestä;

2 b) vanhempainrahaa ja osittaista vanhempainrahaa viimeistään kuukautta ennen sitä päivää, josta alkaen sitä halutaan saada;

Jollei synnyttäjä ole käynyt lääkärin suorittamassa jälkitarkastuksessa aikaisintaan viisi ja viimeistään kaksitoista viikkoa synnytyksen jälkeen, oikeutta vanhempainrahaan tai osittaiseen vanhempainrahaan ei ole, jollei kansaneläkelaitos erityisistä syis-

kelaitos erityisistä syistä toisin päätä. Tarkemmat säännökset jälkitarkastuksesta annetaan asetuksella.

Jollei myönnettyä päivärahaa tai äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa, erityisäitiysrahaa taikka erityishoitorahaa ole nostettu kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun se on ollut vakuutetun nostettavissa, taikka maksettavaksi myönnettyä korvausta sairauden tai raskauden ja synnytyksen aiheuttamista kustannuksista kuuden kuukauden kuluessa sen myöntämisestä, on oikeus etuuteen menetetty, mikäli ei erityisestä syystä katsota kohtuulliseksi toisin päättää.

tä toisin päätä. Tarkemmat säännökset jälkitarkastuksesta annetaan asetuksella.

Jollei myönnettyä päivärahaa tai äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa taikka osittaista vanhempainrahaa, erityisäitiysrahaa taikka erityishoitorahaa ole nostettu kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun se on ollut vakuutetun nostettavissa, taikka maksettavaksi myönnettyä korvausta sairauden tai raskauden tai synnytyksen aiheuttamista kustannuksista kuuden kuukauden kuluessa sen myöntämisestä, on oikeus etuuteen menetetty, mikäli ei erityisestä syystä katsota kohtuulliseksi toisin päättää.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Lakia sovelletaan äitiys- ja vanhempainrahaan sekä osittaiseen vanhempainrahaan, jos oikeus äitiysrahaan alkaa lain tultua voimaan.

Lakia sovelletaan isyysrahaan, jos ensimmäinen kyseisestä lapsesta johtuva isyysrahakausi alkaa lain tultua voimaan.

Lakia sovelletaan kuitenkin lain 23 §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettuun vanhempainrahakauden jälkeen välittömästi suoritettavaan isyysrahaan, jos vanhempainrahakausi päättyy lain tultua voimaan.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimiin.

3.

Laki**lasten päivähoidosta annetun lain 11 a §:n muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 19 päivänä tammikuuta 1973 lasten päivähoidosta annetun lain (36/1973) 11 a §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on laissa 1290/1999, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

11 a §

Sen lisäksi, mitä 11 §:ssä säädetään, kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada lapselle kunnan järjestämän 1 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun päivähoitopaikan sen ajan päätyttyä, jolta voidaan suorittaa sairausvakuutuslaissa (364/1963) tarkoitettua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa, ja että lapsi voi olla päivähoidossa siihen saakka, kunnes hän siirtyy perusopetuslaissa tarkoitettuna oppivelvollisena perusopetukseen. Päivähoitoa on kuitenkin järjestettävä osa-aikaisesti, kun lapsi ennen perusopetuslaissa tarkoitettua oppivelvollisuusiäkkä osallistuu perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa.

— — — — —

Ehdotus

11 a §

Sen lisäksi, mitä 11 §:ssä säädetään, kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada lapselle kunnan järjestämän 1 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun päivähoitopaikan sen ajan päätyttyä, jolta voidaan suorittaa sairausvakuutuslaissa (364/1963) tarkoitettua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa *tai osittais- tai vanhempainrahaa taikka vanhempainrahakauden päätyttyä välittömästi pidetyn isyysrahakauden jälkeen*, ja että lapsi voi olla päivähoidossa siihen saakka, kunnes hän siirtyy perusopetuslaissa tarkoitettuna oppivelvollisena perusopetukseen. Päivähoitoa on kuitenkin järjestettävä osa-aikaisesti, kun lapsi ennen perusopetuslaissa tarkoitettua oppivelvollisuusiäkkä osallistuu perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa.

— — — — —

— — — — —
 Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

— — — — —

4.

Laki**lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 20 päivänä joulukuuta 1996 lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain (1128/1996) 4 §:n 5 momentti, 6 §:n 2 momentti ja 13 §:n 3 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

Hoitoraha

Kotihoidon tuen hoitorahana maksetaan ajalta, jolta perheellä on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista erityisäitiys-, äitiys- tai vanhempainrahaa, kuitenkin vain perheen hoitorahaan oikeuttavista lapsista kulloinkin maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän ja sairausvakuutuslain (364/63) 22 §:n 1 momentin mukaisen vanhempainrahan erotus. Jos perheellä ei ole oikeutta äitiys- eikä vanhempainrahaan, maksetaan kotihoidon tuen hoitorahana sairausvakuutuslain mukaisen edellä tarkoitetun ajan päättymiseen saakka perheen hoitorahaan oikeuttavista lapsista maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen ja sairausvakuutuslain 22 §:n 1 momentissa tarkoitetun vähimmäismäärän erotus.

Kotihoidon tuen hoitorahana maksetaan ajalta, jolta perheellä on oikeus saada sairausvakuutuslain mukaista erityisäitiys-, äitiys-, vanhempain- tai osittaista vanhempainrahaa taikka isyysrahaa välittömästi vanhempainrahakauden päätyttyä pidettävältä isyysrahakaudelta, kuitenkin vain perheen hoitorahaan oikeuttavista lapsista kulloinkin maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän ja sairausvakuutuslain (364/1963) 22 §:n 1 ja 5 momentin mukaisen edellä mainitun etuuden erotus. Jos perheellä ei ole oikeutta erityisäitiys-, äitiys-, vanhempain- tai osittaiseen vanhempainrahaan maksetaan kotihoidon tuen hoitorahana sairausvakuutuslain mukaisen edellä tarkoitetun ajan päättymiseen saakka perheen hoitorahaan oikeuttavista lapsista maksettavien kotihoidon tuen hoitorahojen ja sairausvakuutuslain 22 §:n 1 ja 5 momentissa tarkoitetun vähimmäismäärän erotus.

6 §

Hoitorahan määräytyminen

Jos kotihoidon tuen hoitolisää maksetaan sairausvakuutuslain mukaisen erityisäitiys-,

Jos kotihoidon tuen hoitolisää maksetaan sairausvakuutuslain mukaisen erityisäitiys-,

Voimassa oleva laki

äitiys- tai vanhempainrahakauden aikana, otetaan vanhempainrahasta tulona huomioon vain se osa, joka ylittää niiden kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän, joihin perhe kunakin aikana on oikeutettu.

Ehdotus

äitiys- tai vanhempainrahakauden *taikka välittömästi vanhempainrahakauden päättyttyä pidettävän isyysrahakauden aikana*, otetaan edellä mainitusta etuudesta tulona huomioon vain se osa, joka ylittää niiden kotihoidon tuen hoitorahojen yhteismäärän, joihin perhe kunakin aikana on oikeutettu.

13 §

Osittainen hoitoraha

Osittaista hoitorahaa ei makseta ajalta, jolta perheellä on oikeus saada äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa. Jos perheellä ei ole oikeutta äitiys-, isyys- eikä vanhempainrahaan, ei tukea kuitenkaan makseta ennen kuin sairausvakuutuslain mukainen edellä tarkoitettu aika on päättynyt. Tukea ei myöskään makseta erityisäitiysrahan maksamisajalta.

Osittaista hoitorahaa ei makseta ajalta, jolta perheellä on oikeus saada äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa *tai osittaista vanhempainrahaa*. Jos perheellä ei ole oikeutta äitiys-, isyys-, vanhempain- eikä *osittaiseen vanhempainrahaan*, ei tukea kuitenkaan makseta ennen kuin sairausvakuutuslain mukainen edellä tarkoitettu aika on päättynyt. tukea ei myöskään makseta erityisäitiysrahan maksamisajalta.

*Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammi-
mikuuta 2003.*

*Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä
lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimen-
piteisiin.*

5.

Laki**vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajalle annetun lain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan 30 päivänä maaliskuuta 1994 vanhempainpäiväraha-ajalta suoritettavien vuosilomakustannusten korvaamisesta työnantajille annetun lain (238/1994) 1 §, 2 §:n 3 momentti ja 3 §, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

1 §

Jos työnantaja on suorittanut työntekijälle vuosilomapalkkaa tai lomakorvausta siltä ajalta, jolta työntekijä, olematta työssä, on saanut sairausvakuutuslaissa (364/63) tarkoitettua erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa, työnantajalla on oikeus saada korvausta sairausvakuutusjärjestelmästä siten kuin tässä laissa säädetään. Tätä lakia sovelletaan myös virkasuhteeseen.

Ehdotus

1 §

Jos työnantaja on velvollinen maksamaan työntekijälle vuosilomapalkkaa tai lomakorvausta siltä ajalta, jolta työntekijä, olematta työssä, on saanut erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahaa, työnantajalla on oikeus saada korvausta sairausvakuutusjärjestelmästä siten kuin tässä laissa säädetään. *Työnantajalla on oikeus korvaukseen edellä mainituilla edellytyksillä myös silloin, kun työntekijä on vanhempainvapaalla, mutta saa osittaista vanhempainrahaa tehden osa-aikatyötä toiselle työnantajalle.* Tätä lakia sovelletaan myös virkasuhteeseen.

2 §

Korvaus on päivää kohden työntekijälle vuosiloman kertymisajalta maksetun erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahan suuruinen. Korvausta ei makseta enempää kuin se määrä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksamaan vuosilomapalkkana tai lomakorvauksena.

Korvaus on päivää kohden työntekijälle vuosiloman kertymisajalta maksetun erityisäitiys-, äitiys-, isyys- ja vanhempainrahan suuruinen. *Erityisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainrahan määrän vaihdellessa 1 momentissa tarkoitettuna kalenterikuukauden aikana korvaus on keskimääräisen edellä mainitun etuuden suuruinen.* Korvausta ei makseta enempää kuin se määrä, minkä työnantaja on ollut velvollinen maksamaan vuosilomapalkkana tai lomakorvauksena.

3 §

Korvausta on haettava kansaneläkelaitokselta. Korvaus maksetaan jälkikäteen työn-

3 §

Korvausta on haettava kansaneläkelaitokselta. Korvaus maksetaan jälkikäteen eri-

Voimassa oleva laki

antajan maksettua kokonaisuudessaan lomanmääräytymisvuotta koskevan vuosilomapalkan tai lomakorvauksen.

Korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksenhaussa menetellään siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään työnantajan oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

Ehdotus

*tyisäitiys-, äitiys-, isyys- tai vanhempainraha-*hakauden päätyttyä. Korvausta suoritetaan myös niistä työntekijälle kertyneistä vuosilomapäivistä, jotka työntekijä on säästänyt vuosilomalain 4 a §:n mukaisesti pidettäväksi myöhemmin säästövapaana.

Korvausta haetaan kuuden kuukauden kuluessa vanhempainpäivärahauden päätymisestä. Korvauksen hakemisessa, maksamisessa ja muutoksenhaussa menetellään siten kuin sairausvakuutuslaissa säädetään työnantajan oikeudesta saada korvausta maksamastaan palkasta.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 2003.

Ennen lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.
